

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Vakuudettomien kulutusluottojen lainsäädäntö ja valvonta Suomessa

Vermilä, Henrika

2017 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Yhdessä enemmän

Vakuudettomien kulutusluottojen lainsäädäntö ja valvonta Suomessa

Henrika Vermilä
Liiketalouden koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2017

Henrika Vermilä

Vakuudettomien kulutusluottojen lainsäädäntö ja valvonta Suomessa

Vuosi 2017

Sivumäärä 46

Kulutusluotto tarkoittaa sananmukaisesti kuluttamiseen suunniteltua lainaa, maksunlykkäystä tai muuta taloudellista järjestelyä, jonka elinkeinonharjoittaja myöntää kuluttajalle. Kulutusluotot voivat olla joko vakuudellisia tai vakuudettomia. Vakuudettomia luottoja ovat esimerkiksi pankin myöntämät luottokortit sekä pikaluottoyhtiöiden myöntämät pienlainat. Pika-
vippitoiminta on alkanut vuonna 2005 ja se on tuonut tullessaan monia ongelmia. Sen lisäksi, että velkaantuminen on kasvanut ja maksuhäiriömerkinnät lisääntyneet, myös valvonnan tarve on suuri. Erityisesti pääkaupunkiseudun käräjäoikeuksissa maksamatta jääneiden pikavippien ja osamaksuluottojen perintä työllistää suuresti.

Vakuudettomista kulutusluotoista aiheutuneita ongelmia on pyritty vähentämään muun muassa lainsäädännön keinoin. Vuonna 2008 Euroopan unionin neuvosto ja parlamentti säätivät kulutusluottoja koskevan direktiivin (2008/48/EY). Joulukuussa 2010 direktiivi pantiin täytäntöön kuluttajansuojalain luvun 7 uudistuksissa. Jo sitä ennen, helmikuussa 2010, tehtiin muutoksia pikaluottoja koskeviin kansallisiin säädöksiin. Vuonna 2013 tullut korkokattosäädös on ollut merkittävin pikaluottotoimintaa hillitsevä tekijä. Alle 2000 euron lainoissa saa olla enintään 50 prosentin korko lisättynä kulloinkin voimassa oleva viitekorko. Pikaluottoyritysten määrä putosi rajusti lakiuudistuksen jälkeen. Sittenkin pikaluottoyritykset ovat kuitenkin kehittäneet uusia luottotuotteita, kuten limiittiluotto ja vertaislaina. Näillä tuotteilla korkokattosäädöstä on pystytty kiertämään ja ongelma on jälleen pahentunut.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää vakuudettomia kulutusluottoja koskevaa lainsäädäntöä ja sen muutoksia sekä pohtia lakiuudistusten vaikutusta yksityishenkilöiden velkaantumisen hillitsemiseen. Tutkimusmenetelmänä käytettiin oikeusdogmaattista eli lainopillista näkökulmaa aiheeseen. Lähdeaineisto koostuu enimmäkseen laeista, lakien esitöistä, oikeuskäytännöstä sekä oikeuskirjallisuudesta. Tutkimuksessa kävi ilmi, että huolimatta toistuvista lainsäädännön uudistuksista, vakuudettomia kulutusluottoja koskeva lainsäädäntö on edelleen puutteellinen. Tällä hetkellä valmisteilla on jälleen uusi lakiuudistus, jossa halutaan erityisesti tiukentaa korkokattosäädöstä koskemaan myös yli 2000 euron luottoja. Tulevaisuus näyttää, onko tämä lainsäädännön uudistus tarpeeksi kattava hillitsemään vakuudettomia kulutusluottoja koskevia ongelmia.

Asiasanat: kulutusluotto, pikavippi, Kulutusluottodirektiivi, kuluttajansuojalaki, lakiuudistus

Henrika Vermilä

Legislation and supervision of unsecured consumer credits in Finland

Year	2017	Pages	46
------	------	-------	----

Consumer credit is a debt that a person incurs when purchasing a good or service. In this study consumer credit refers to loan, grace or other financial arrangement granted to consumer by the lender companies. Consumer credit can be either secured or unsecured.

Unsecured consumer credits are such as credit cards issued by banks or small immediately obtainable consumer loans granted instantly by credit companies. Instant credit, also known as short-term unsecured loan or quickie loan, entered the market in 2005 and has entailed many problems. In addition to the increase in people getting into debt and payment default entries, also the need for control and regulation of consumer credit is greater than ever. In particular, debt collection of unpaid instant credits and instalment credits employs many in the district courts of Greater Helsinki.

The efforts to decrease problems incurred by unsecured consumer credit have been made primarily by means of legislation. In 2008 the Council and Parliament of European Union stipulated a directive (2008/48/EC) on credit agreements for consumers and repealing Council Directive (87/102/EEC). In December 2010, the directive was incorporated in the reform of the Finnish Consumer Protection Act, Chapter 7. Even before that, in February 2010, revisions were made to regulations relating to instant credit. Interest rate cap regulation that was stipulated in 2013, has been the most significant controlling factor concerning instant credit activity. The regulation allows 50% interest rate plus effective reference rate of interest to consumer loans of less than 2.000 euros. After the legislation in question took place, the amount of instant credit companies decreased significantly. Subsequently, instant credit companies have developed new loan products, such as line of credit or peer-to-peer (P2P) lending. These kind of consumer credit products have made it possible to evade interest rate cap regulation and thus the problem has worsened.

The aim of this thesis was to investigate unsecured consumer credit legislation and its revisions as well as reflect on the impact on individuals in debt. The study was executed from a judicial perspective in relation to the subject matter. The thesis showed that in spite of frequent law reforms, the legislation concerning unsecured consumer credits is still deficient. Yet another law reform is currently in preparation to make the regulations concerning interest rate cap stricter. The objective is to apply an interest rate cap also to credits over 2.000 euros. The future will show whether this law reform is comprehensive enough to control the problems arising from unsecured consumer credit products.

Keywords: consumer credit, quickie loan, EU directive (2008/48/EC), law reform

Lakiluettelo

Korkolaki 633/1982

Kuluttajansuojalaki 38/1978

Laki eräiden luotonantajien rekisteröinnistä 747/2010

Laki eräiden luotonantajien ja luotonvälittäjien rekisteröinnistä 853/2016

Oikeudenkäymiskaari 4/1734

Perustuslaki 731/1999

Rikoslaki 39/1889

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Opinnäytetyön taustaa, tavoitteet ja menetelmät	7
3	Kulutusluotot	8
3.1	Vakuudettomat kulutusluotot	9
3.2	Pikavipit	9
3.3	Muut vakuudettomat kulutusluotot	10
3.4	Vakuudettomien kulutusluottojen vaikutus kuluttajiin	10
4	Kulutusluottoja koskeva lainsäädäntö	13
4.1	EU-oikeus	14
4.1.1	Primäärioikeus	15
4.1.2	Sekundäärinen oikeus	16
4.1.3	Kulutusluottojen sääntely EU:ssa	16
4.2	Kansallinen lainsäädäntö	17
4.2.1	Perustuslaki ja perusoikeudet	19
4.2.2	Kuluttajansuojalaki	20
4.2.3	Korkolaki	21
5	Lainsäädännön kehitys	22
5.1	Lainsäädännön uudistukset liittyen pikaluottojen tarjonnassa esiintyneisiin ongelmiin	23
5.2	Lainsäädännön uudistukset uuden EU- direktiivin täytäntöön panemiseksi ...	24
5.3	Korkokattouudistus kesäkuussa 2013	26
5.4	Lainsäädännön uudistukset tammikuussa 2017	27
5.5	Nykytila	28
6	Valvonta	29
6.1	Aluehallinto	30
6.2	Kuluttaja-asiamies	30
7	Käräjäoikeus	32
7.1	Summaarisen menettelyn prosessi	32
7.1.1	Haastehakemuksen vireille tulo	33
7.1.2	Haastehakemuksen täydentäminen	34
7.1.3	Tiedoksianto	35
7.2	Ylikorkohaasteet	36
8	Yhteenveto	37
9	Pohdinta	38
	Lähteet	41
	Kuviot	45
	Taulukot	46

1 Johdanto

Maa­ilman­laajuisen markkinatalouden perustana ovat toimivat luottojärjestelmät. Finanssi­markkinoiden muutokset, uudet sääntelyt ja uudet luottotuotteet ovat syynä luottojen toimintaympäristön muutokseen. Yksi vaikuttava tekijä koko maailman kattavaan finanssikriisiin on sääntelyvaje erilaisissa luotoissa. Vastuullisuutta ja valvontaa lisäävällä EU-tasoisella ja kansallisella sääntelyllä pyritään nyt palauttamaan luottamusta luottomarkkinoihin. Johtuen luottojen voimakkaasta määrällisestä kasvusta, velkaantuminen on kasvanut ja ylivelkaantumisesta on tullut jo yhteiskunnallinen ongelma.¹

Vakuudettomiin kulutusluottoihin ja näistä erityisesti pikaluottoihin on liittynyt ongelmia aina vuodesta 2005 saakka, jolloin ne tulivat markkinoille. Ongelmaa on pyritty parantamaan lukuisalla lakimuutoksella, joista merkittävin on ollut vuonna 2013 voimaantunut korkokattoudistus. Tilastojen mukaan yksityishenkilöiden maksuhäiriömerkinnät ovat olleet jatkuvassa kasvussa ja suurin niitä aiheuttanut ryhmä koostuu tili- ja kertaluottoja koskevista velkomustuomioista.² Käräjäoikeuksien summaarisilla osastoilla työmäärä on kasvanut merkittävästi johtuen näistä kulutusluottoihin liittyvistä haastehakemuksista.³

Seuraavassa luvussa kerrotaan tarkemmin opinnäytetyön taustoista ja tarkoituksesta sekä tutkimusmenetelmänä käytetystä lainopista.

2 Opinnäytetyön taustaa, tavoitteet ja menetelmät

Huolimatta useista lainsäädännön uudistuksista, yksityishenkilöiden velkaantumisongelmat ovat lisääntyneet ja maksuhäiriöisten määrä edelleen kasvussa. Uusia maksuhäiriömerkintöjä tilastoitiin vuonna 2016 noin 1,5 miljoonaa kappaletta ja näistä suuri osa tuli tili- ja kertaluottoja koskevista velkomustuomioista. Aiemmin vaikutti siltä, että ongelmia oli lähinnä nuorilla, mutta nykyään näyttäisi siltä, että velkakierteeseen jää kaikenikäisiä luotonottajia.⁴ Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää vakuudettomia kulutusluottoja koskevaa lainsäädäntöä Suomessa sekä sitä kuinka tällaiseen tilanteeseen on ajauduttu. Lisäksi tavoitteena oli pohtia voisiko tilannetta edelleen parantaa lainsäädännön keinoin vai onko kaikki keinot jo käytetty.

¹ Niemi. 2014, 1.

² Oikeusministeriön arviomuistio pikaluottosäännösten kehittämisvaihtoehdoista 2017, 2-3.

³ Virolainen. 2009, 5.

⁴ Oikeusministeriön arviomuistio pikaluottosäännösten kehittämisvaihtoehdoista 2017, 2-3.

Tutkimusmenetelmänä käytettiin oikeustieteellisistä tutkimuksista yleisimmin käytettyä metodia lainoppia eli oikeusdogmatiikkaa. Keskeisin tutkimusongelma oikeusdogmatiikassa on selvittää kulloinkin käsiteltävässä oikeusongelmassa oleva oikeuden sisältö. Lainopin tehtävänä on vastata kysymykseen siitä, kuinka pitäisi toimia voimassa olevan oikeuden mukaan. Lainopin toinen tärkeä tehtävä on systemoida eli jäsentää oikeutta. Systemointi auttaa muun muassa ymmärtämään oikeudellisten järjestysten ja niiden välisten keskinäissuhteiden kokonaiskuvaa.⁵

Tutkimusongelmaa on pyritty lähestymään toisaalta kuluttajan näkökulmasta, mutta myös kärajaoikeuksien valvontavelvoitteen kautta. Aihe on rajattu koskemaan lainsäädäntöä ja sen kehitystä sekä valvontaviranomaisten toimintaa vakuudettomien kulutusluottojen lainmukaisuuden valvonnessa. Aiheen laajuuden vuoksi ulkopuolelle on jätetty muun muassa pankkien myöntämät kulutusluotot ja niiden valvonta, yritysten väliset kulutusluotot sekä ulosottoviraston toiminta.

3 Kulutusluotot

Kuluttajaluotoista säädetään kuluttajansuojalain (KSL 38/1978) luvussa 7. Laki määrittelee kuluttajaluoton olevan kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan välinen sopimus, jossa kuluttajalle myönnetään lainaa, maksunlykkäystä tai muuta taloudellista järjestelyä. KSL:n 4 §:n mukaan kuluttaja on luonnollinen henkilö, joka ei hae luottoa elinkeinotoimintaa varten vaan rahoittaakseen omat yksityiset menonsa. KSL:n säädökset ovat pakottavia säädöksiä, eli lainkohdista ei voi poiketa kuin kuluttajan hyväksi. Kuluttajaluotot jaetaan kolmeen eri ryhmään. Näitä ovat asuntoluotot, opintolainat ja kulutusluotot.⁶

Kulutusluottoja on erilaisia; muun muassa luottokortti on kulutusluotto. Kulutusluoton voi ottaa myös esimerkiksi rahoittaakseen auton tai ulkomaanmatkan oston. Pikaluotot kuuluvat niin ikään samaan ryhmään, vaikka välillä niistä puhutaankin omana ryhmänään.⁷ Poikkeuksena voidaan mainita sellainen luotto, jonka sopimusehdoissa kuluttaja maksaa kulutushyödykkeen erissä. Tällaista luottosopimusta ei pidetä kulutusluottona, eikä siihen näin ollen päde myöskään samat lait.⁸

⁵ Husa, Mutanen & Pohjolainen. 2008, 20.

⁶ Makkonen 2012, 30-33.

⁷ Makkonen 2012, 30-33.

⁸ Ämmälä 2006, 24.

3.1 Vakuudettomat kulutusluotot

Kulutusluottoja voi olla vakuudellisia tai vakuudettomia. Vakuudellinen kulutusluotto tarkoittaa pääasiassa pankkien myöntämää yleensä suurta luottoa, jossa on luotonhakijalta vakuus tai takaaja. Vakuudetonta kulutusluottoa myöntää enimmäkseen rahoitusyhtiöt, jotka ovat erikoistuneet kuluttajarahoitukseen.⁹

Vakuudeton kulutusluotto tarkoittaa sitä, että lainanhakijalla ei tarvitse olla lainaa vastaan vakuutta tai takaajia. Lainaa hakevalla ei myöskään tarvitse olla suurta omaisuutta ja lainanmyöntäjä tarkistaa yleensä vain, että hakija on luottokelpoinen ja maksukykyinen. Ennen lainsäädännön uudistuksia luotonantajalla ei ollut velvollisuutta tarkistaa näitä tietoja. Pienissä vakuudettomissa luotoissa lainojen korot voivat olla yllättävänkin suuret, joita moni ei yllättävässä rahantarpeessaan tule ajatelleeksi.¹⁰

3.2 Pikavipit

Pikavippi on lyhytaikainen vakuudeton kulutusluotto. Useimmiten pikavippejä mainostetaan yllättävien ostotarpeiden rahoittajina. Niissä lainasummat ovat pieniä, yleensä 50-1000 euroa ja maksuaika lyhyt. Pienlainoissa eli pikavipeissä ei tarkisteta niin tarkasti hakijan maksukykyä. Suuremmissa vakuudettomissa lainoissa sitä vastoin rahoitusta tarjoavalla yrityksellä on tiukemmat säännöt myöntää lainaa. Yleensä säännölliset tulot ja luottokelpoisuus kuitenkin riittävät. Vakuudettomat kulutusluotot myönnetään nopeasti, jopa minuuttien päästä lainahakemuksen tekemisestä.¹¹

Pikavippiyritykseksi kutsutaan sellaista yritystä, joka myöntää pieniä vakuudettomia kulutusluottoja lyhyillä maksuajoilla. Yleensä pikavipit maksetaan yhdessä tai korkeintaan muutamassa erässä ja maksuaika on tavallisesti alle kolme kuukautta. Lainojen kustannukset muodostuvat pääasiassa toimitus- ja käsittelykuluista, eikä niillä usein ole nimellistä korkoa. Pikavipit ovat tilattavissa tyypillisesti tekstiviestitse tai internetin kautta ja laina on asiakkaan käytössä nopeasti.¹²

⁹ Makkonen 2012, 33-34.

¹⁰ Tuhanen 2013.

¹¹ Summarum.fi.

¹² HE 64/2009 vp, 4.

3.3 Muut vakuudettomat kulutusluotot

Erilaisten rahalaitosten myöntämät vakuudettomat lainat ja pankkien luottokortit ovat olleet ne perinteiset vakuudettomat kulutusluottotyypit. Näiden rinnalle tulivat ensin pikaluotot sekä limiittiluotot ja myöhemmin vielä vertaislaina. Korkokattoasetuksen jälkeen pikavippiyri-tykset kehittivät uuden tuotteen, limiittiluoton. Limiittiluotto on yleensä 2000-2100 euron arvoinen luotto, joka myönnetään kerralla, mutta sitä ei tarvitse nostaa kokonaan. Limiittiluotossa todellinen vuosikorko nousee usein yhtä korkeaksi kuin perinteisellä pikavipilläkin, mutta koska myönnettävä summa on yli 2000 euroa, ei 50,5 prosentin korkokattosäännös päde tähän luottotuotteeseen. Usein kuluttaja ottaa limiittiluoton vasta viimeisenä keinona, kun mistään muualta luottoa ei enää saa.¹³

Vertaislainaa on vaikea määritellä tarkasti. Sen tarkoituksena on myöntää ja ottaa lainaa samanarvoisten henkilöiden tai yritysten välillä. Erityisesti sellaiset luotot, joissa vertaislainayhtiö välittää lainaa yksityisten henkilöiden välillä olivat vielä äskettäin merkityksellisiä kuluttajansuojan näkökulmasta. Kuluttajansuojalain luku 7 ei aikaisemmin pätenyt tällaisiin luottosuhteisiin, koska elinkeinonharjoittaja ei myönnä itse lainaa kuluttajalle, vaan välittää sitä toiselta yksityishenkilöltä. On kuitenkin ollut joskus epäselviä tilanteita, joissa ei ole ollut varmaa siitä, että luotonvälittäjä on tosiasiallisesti toiminut vain välittäjänä eikä luotonantajana.¹⁴

Vuoden 2017 alusta vertaislainatoiminta tuli kuluttajaluottolainsäädännön piiriin. Tämä tarkoittaa sitä, että yritys, joka välittää vertaislainoja, on velvollinen noudattamaan kuluttajansuojalain 7 luvun säännöksiä. Tällaisia säännöksiä on muun muassa korkokatto ja lainanhakijan luottokelpoisuuden arviointi. Vertaislainoja välittävien yritysten on lisäksi rekisteröidyttävä Etelä-Suomen aluehallintoviraston ylläpitämään luotonantaja- ja vertaislainarkisteriin. Nykyisin vertaislainanvälittäjät ovat siis samalla viivalla kuluttajaluottoa myöntävien yritysten kanssa. Molempien on todistettava ammattitaitonsa ja luotettavuutensa rekisteröitymällä.¹⁵

3.4 Vakuudettomien kulutusluottojen vaikutus kuluttajiin

Yksityishenkilöiden velkaantumisongelmat ovat lisääntyneet tarjonnan monipuolistuttua ja luotonoton yleistyessä. Suomen Asiakastieto Oy:n tilastojen mukaan vuosina 2011-2013 yksi-

¹³ Tolvanen 2016.

¹⁴ HE 77/2016 vp, 21.

¹⁵ Oikeusministeriön arviomuistio pikaluottosäännösten kehittämisvaihtoehdoista 2017, 2.

tyishenkilöihin kohdistuneet velkomustuomiot koskien rahoitusyhtiösaatavia sekä kertaluottoja lisääntyivät 180 000 tuomiosta yli 245 000: een. Vielä vuonna 2014 luku oli noussut runsaaseen 194 000:een, mutta tämän jälkeen tuomioiden määrä väheni. Tammi-kesäkuussa 2015 velkomustuomioita oli enää 82 000, kun edeltävänä vuonna sama luku oli yli 107 000 kappaletta. Kesäkuussa 2013 tullut korkokattosäätely vaikutti tuomioiden vähenemiseen, mutta toisaalta ongelma ei täysin helpottunut, koska velkojen summat olivat kasvaneet.¹⁶ Sitä mukaan, kun maksuvaikeudet ovat kasvaneet, ovat käräjäoikeudet täyttäneet pikaluottoyhtiöiden haastehakemuksista.¹⁷

Maksuhäiriöisten määrä on kasvanut jatkuvasti.¹⁸ Suomen Asiakastieto Oy:n luottotietorekisterin mukaan maaliskuun lopussa 2015 maksuhäiriöisten yksityishenkilöiden määrä oli melkein 369 000. Yhden vuoden aikana maksuhäiriöisten määrä oli kasvanut 1,9 prosentilla.¹⁹ Vuonna 2016 maksuhäiriöisiä henkilöitä oli jo noin 373 000. Vastaava luku vuodelta 2007 oli noin 309 000 ja vuodelta 2013 noin 360 000. Vuonna 2016 uusia maksuhäiriömerkintöjä tuli noin 1,5 miljoonaa kappaletta. Näistä ulosottoesteet muodostivat suurimman ryhmän, 76,3 % ja velkomustuomiot toiseksi suurimman ryhmän, 18 %. Suurin maksuhäiriömerkintöjä aiheuttanut ryhmä velkomustuomioissa olivat tili- ja kertaluotot, 65 %.²⁰

Alla olevassa kuviossa on Asiakastieto Oy:n selvittämä tutkimus maksuhäiriöisten määrästä vuosina 2007-2016. Pylväikön mukaan näyttäisi siltä, että maksuhäiriöisten määrä on jälleen kasvamassa.

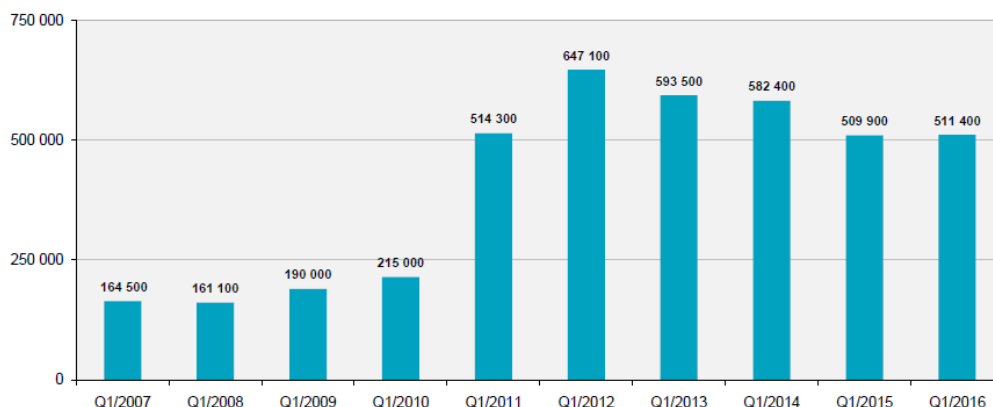
¹⁶ HE 77/2016 vp, 21.

¹⁷ Pursiainen 2012, 11.

¹⁸ Oikeusministeriön arviomuistio pikaluottosäännösten kehittämisehdotuksista 2017, 2.

¹⁹ HE 77/2016 vp, 21.

²⁰ Oikeusministeriön arviomuistio pikaluottosäännösten kehittämisehdotuksista 2017, 2-3.

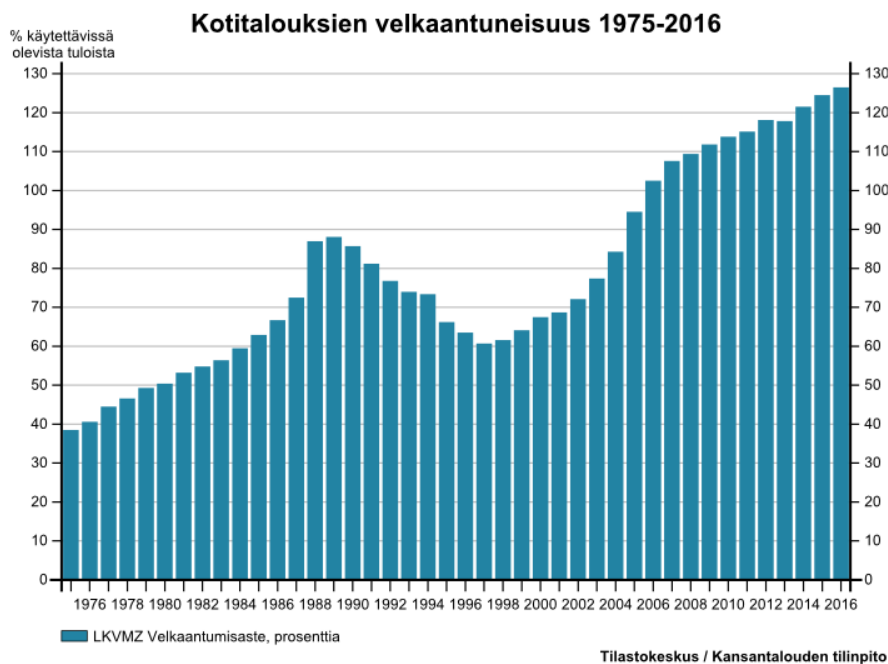

Kuvio 1: Maksuhäiriöisten määrä vuosina 2007-2016²¹

Pikaluotto on tyypillinen lyhyen ajan rahoitusmuoto ja sitä otetaankin äkilliseen rahantarpeeseen. Tarkastellessa pitkällä aikavälillä toimeentuloa toistuvasti pikavippiä ottaneiden kesken, on tilanne huono. Useinkaan pikavippiä ei pystytä maksamaan, jolloin on vaarana, että pikavippi maksetaan uudella pikavipillä. Alle viidesosa kerran pikavipin ottaneista jättää luotonottamisen yhteen kertaan ja usein vipin ottaneilla on liian optimistinen kuva omasta maksukyvystään. Ongelmia näyttää olevan kaikissa ikäryhmissä, vaikka aluksi nuoret olivat pikavippien suurinta kohderyhmää.²² Alla olevassa Asiakastieto Oy:n kuviossa näkyy kotitalouksien velkaantumisasaste vuodesta 1975 vuoteen 2016. Tästäkin on huomattavissa, että velkaantuneisuus on edelleen kasvamassa, vaikka ongelmaa on toistuvasti yritetty hillitä lainsäädännön keinoin.

²¹ HE 77/2016 vp, 21.

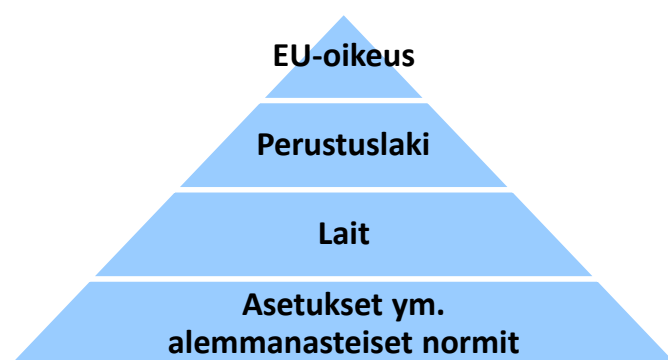
²² Pursiainen 2012, 11-12.

Kuvio 2: Kotitalouksien velkaantuneisuus 1975-2016.²³

4 Kulutusluottoja koskeva lainsäädäntö

Kulutusluottoja säätelee kansallisesti kuluttajansuojalaki (KLS 38/1978), mutta koska kulutusluottoja koskeva luku 7 on suurimmaksi osaksi implementoitu Euroopan unionin säädöksistä, on tärkeää selvittää lain alkulähteet sekä se, missä järjestyksessä oikeuslähteet velvoittavat lainkäyttäjää.

²³ Asiakastieto.fi.

Kuvio 3: Säännösten hierarkia²⁴

Oikeuslähteet voidaan jakaa kolmeen osaan velvoittavuuden mukaan. Näitä ovat vahvasti velvoittavat, heikosti velvoittavat ja sallitut oikeuslähteet. Vahvasti velvoittavat oikeuslähteet velvoittavat julkisen vallan käyttäjää eniten. Niiden sivuuttaminen on rikos, josta voi joutua syytteeseen virkarikoksesta. Vahvasti velvoittavilla lähteillä on etusijajärjestys, joka määrittelee, mikä normi on toista ylempänä. Ylempiasteinen normi syrjäyttää aina alempiasteisen, jos niiden välillä on ristiriita.²⁵ Eurooppaoikeudelliset lähteet, kuten erilaiset sopimukset sekä asetukset, direktiivit ja päätökset, ovat nykysäännösten mukaan ylimmällä sijalla järjestyksessä. Lisäksi Euroopan eri tuomioistuinten ratkaisut kuuluvat etusijajärjestyksen kärkeen. Vahvasti velvoittavia lähteitä ovat myös alemmalla asteella olevat kansallisen oikeuden säädökset. Kaikkein ylimpänä tässä ryhmässä on perustuslaki (PL 731/1999). Perustuslain alapuolella ovat tavalliset lait ja niiden alla asetukset sekä muut alempiasteiset normit kuten ministeriöiden päätökset.²⁶

Ratkaisun muodostus saattaa olla joskus hankalaa ja tällöin voidaan käyttää tulkinta-apuna heikosti velvoittavia oikeuslähteitä. Heikosti velvoittavat oikeuslähteet voidaan jakaa kahteen ryhmään ja ne ovat tasa-arvoisia eli kumpikaan ei mene toisen edelle kuin erityistapauksissa. Näitä lähteitä ovat lainvalmisteluaineistot kuten hallituksen esitykset. Hallituksen esitykset ovat keskeisimmät lakia tulkitessa, sillä ne sisältävät perusteluja laille, jota säädetään. Toisen heikosti velvoittava oikeuslähdetyyppi on tuomioistuinten ennakkoratkaisut eli prejudikaatit. Kaikkein eniten ratkaisee korkeimpien tuomioistuinten ratkaisut. Korkeimpien oikeuksien ratkaisuja ei tarvitse käyttää oikeuslähteinä, mutta toisaalta, jos niistä poikkeaa, se on perusteltava.²⁷

4.1 EU-oikeus

EU-oikeus on ylikansallinen oikeusjärjestys, joka erottuu kansainvälisestä oikeudesta siten, että se voi suoraan luoda oikeuksia ja velvollisuuksia jäsenvaltioiden yksityishenkilöille ja oikeushenkilöille.²⁸ Nykyinen EU-oikeus syntyi Euroopan unionin perustamissopimuksia uudistuneen Lissabonin sopimuksen (SopS 66-67/2009) voimaantullessa joulukuussa 2009. Sitä ennen

²⁴ Ojanen 2010, 38-39,

²⁵ Aarnio 2011, 68-69.

²⁶ Andström.

²⁷ Andström.

²⁸ Ojanen 2010, 35.

Euroopan yhteisö ja Euroopan unioni erotettiin toisistaan ja puhuttiin erikseen EU-oikeudesta ja EY-oikeudesta.²⁹

Lissabonin sopimuksella Euroopan unioni ja Euroopan yhteisö muutettiin yhdeksi oikeushenkilöksi. Samalla aikaisempi niin sanottu pilarirakenne purettiin. Pilareilla tarkoitetaan kolmea pilaria, joista Euroopan yhteisö muodosti ensimmäisen pilarin, ulko- ja turvallisuuspolitiikka toisen pilarin sekä poliisiyhteistyö- ja oikeudellinen yhteistyö rikosasioissa kolmannen pilarin.³⁰

4.1.1 Primäärioikeus

EU-oikeus jaetaan kahteen eri oikeudenalaan, primääriseen ja sekundääriseen oikeuteen. Primäärinen oikeus sisältää ennen kaikkea perustamissopimukset sekä näiden liitteet, pöytäkirjat ja muutokset. Jäsenvaltioiden liittymissopimukset Euroopan yhteisöön ja myöhemmin Euroopan unioniin ovat myös primääristä oikeutta. Näiden lisäksi yleiset oikeusperiaatteet muodostavat tärkeän osa-alueen primäärisen oikeuden lähteinä. Yleiset oikeusperiaatteet ovat eräänlaista kirjoittamatonta lakia, jotka ovat muodostuneet vuosien saatossa.³¹

Siitä huolimatta, että oikeusperiaatteet ovat oikeuskäytännössä Euroopan unionin tuomioistuinmessä merkityksellisiä, ei niitä ole kuitenkaan erikseen määritelty EU:n kirjoitetussa oikeudessa. Oikeusperiaatteet sisältävät keskeisiä arvoja ja tavoitteita. Ne voivat paikata kirjoitetun EU-oikeuden aukkoja esimerkiksi normien tulkinnassa tai kanneperusteena. Yleiset oikeusperiaatteet ovat omaksuttu EU:n jäsenmaiden yhteisistä periaatteista ja ne sopivat Euroopan unionin tavoitteiden kanssa.³²

Keskeisiä oikeusperiaatteita kulutusluottoja koskevassa sääntelyssä ovat EU:n toimivallan käyttöön liittyvät periaatteet ja EU-oikeuden ja kansallisen oikeuden väliseen suhteeseen liittyvät periaatteet. EU:n toimivallan käyttöön liittyviä periaatteita ovat annetun toimivallan periaate, toissijaisuusperiaate ja suhteellisuusperiaate. Vilpittömän yhteistyön periaate, tulokintavaikutusten periaate, välittömän oikeusvaikutuksen periaate sekä etusijaperiaate sitä vastoin ovat EU-oikeuden ja kansallisen oikeuden väliseen suhteeseen liittyviä periaatteita.³³

²⁹ Ojanen 2010, 3.

³⁰ Ojanen 2010, 3.

³¹ Ojanen 2010, 37-38.

³² Suomen lakimiesyhdistys.

³³ Suomen lakimiesyhdistys.

4.1.2 Sekundäärinen oikeus

Sekundäärinen oikeus, eli toiselta nimeltään johdettu oikeus, pitää sisällään kirjoitettua oikeutta. Kirjoitettua oikeutta ovat EU-säädökset asetukset, direktiivit ja päätökset. Euroopan parlamentti ja neuvosto antavat yhdessä lainsäätämisyjärjestyksessä hyväksyttäviä säädöksiä.³⁴ Asetus on yleisesti pätevä ja kaikilta osiltaan velvoittava säädös. Kaikissa jäsenvaltioissa on sovellettava asetusta sellaisenaan eli sitä ei tarvitse erikseen sisällyttää kansalliseen lainsäädäntöön. Asetus velvoittaa sellaisenaan paitsi jäsenvaltioita, myös luonnollisia henkilöitä ja muita oikeushenkilöitä. Etusijaperiaatteen mukaan asetukset syrjäyttävät kaikki niiden kanssa ristiriidassa olevat kansalliset lait. EU-oikeuden asetukset ovat täysin eri asia kuin asetukset, joita valtioneuvosto, tasavallan presidentti tai ministeriöt voivat antaa Suomen perustuslain 80 §:n nojalla.³⁵

Direktiivi velvoittaa jäsenvaltion sisällyttämään säädöksen kansalliseen lainsäädäntöön siten, kun parhaaksi näkee. Se on siis oikeudellisesti jäsenvaltioita velvoittava, mutta ei ole asetuksen tavoin suoraan yksityishenkilöihin kohdistuvaa oikeutta. Direktiivit sisällytetään eli implementoidaan Suomessa yleensä eduskuntalaeilla ja valtioneuvoston tai ministeriön asetuksilla. Jotta yksityisillä ihmisillä olisi edellytyksiä saada tietoa direktiiveistä ja niihin perustuvista oikeuksistaan, direktiivit on implementoitava riittävän julkisesti ja avoimesti. Direktiivissä on aina määräaika, jonka sisällä se on implementoitava jäsenvaltioissa.³⁶

Kolmas EU:n säädöstyyppejä on nimeltään päätös. Päätös osoitetaan yleensä tietyille taholle, kuten jäsenvaltiolle tai yritykselle, ja se velvoittaa vain kohdettaan. Asetuksiin ja direktiiveihin verrattuna päätökset ovat usein yksityiskohtaisempia ja täsmällisempiä ja niillä on välitön oikeusvaikutus. Sen lisäksi, että päätösten rikkominen voi aiheuttaa jäsenvaltiolle vahingonkorvausvastuun, vaikuttavat ne osaltaan myös kansallisen lain tulkintaan.³⁷

4.1.3 Kulutusluottojen sääntely EU:ssa

Euroopan unionin neuvosto ja parlamentti antoivat vuonna 2008 kulutusluottoja koskevan direktiivin (2008/48/EY). Direktiiviä edelsi vuoden 2008 finanssikriisi, joka lähti Yhdysvalloista ja aiheutti talouden taantuman myös Eurooppaan. Direktiivi korvasi vuonna 1986 neuvoston antaman direktiivin 87/102/ETY. Uuden direktiivin tavoitteena oli taata sellainen kuluttajan suojan taso, jolla voitaisiin toteuttaa kuluttajien kannalta parhaalla mahdollisella tasolla

³⁴ Ojanen, 2010, 38.

³⁵ Ojanen, 2010, 41-42.

³⁶ Ojanen 2010, 42-43.

³⁷ Ojanen 2010, 44-45.

luottojen vapaa liikkuvuus. Lisäksi haluttiin mahdollistaa kulutusluottomarkkinoiden avoimuus ja tehokkuus.³⁸ Alun perin asuntolainojen alhaisen korkotason seurauksena alkanut finanssi-kriisi hidasti taloutta nopeasti, koska pankit tulivat varovaisemmiksi lainojen myöntämisessä ja myös yritykset lykkäsivät investointejaan. Tämä vaikutti tietenkin myös kansantalouksiin.³⁹ Siinä vaiheessa, kun pankit myönsivät nihkeämmin lainoja, oli aika luonnollista, että pika-vippien määrät samalla lisääntyivät.

Euroopan Unionissa pidettiin tärkeänä kuluttajaluottoja koskevien sisämarkkinoiden synty-mistä. Tämän vuoksi katsottiin tarpeelliseksi yhdenmukaistaa kuluttajaluottoja koskevaa lain-säädäntöä. Lainsäädäntö haluttiin kuitenkin luoda riittävän joustavaksi, koska uusia luotto-tuotteita syntyy jatkuvasti ja toisaalta eri jäsenvaltioissa on osin erilaisia luottotuotteita. Aiemmasta direktiivistä poiketen, uusi kulutusluottodirektiivi on suurimmaksi osin täysharmo-nisointisäädös. Tämä tarkoittaa sitä, että jäsenvaltiot eivät saa antaa tai pitää voimassa di-rectiivillä yhdenmukaistettuja säännöksiä. Jatkossa jäsenvaltiot saavat kuitenkin käyttää har-kintavaltaa luottojen sääntelyssä, koska direktiivillä on useita soveltamisaloja sekä muita poikkeuksia.⁴⁰

4.2 Kansallinen lainsäädäntö

Kuluttajansuojaoikeuden tarkoitus on suojata heikompaa osapuolta eli *kuluttajaa*⁴¹. Kulutta-jansuojalaki määrittelee kuluttajan luonnollisena henkilönä, joka hankkii kulutushyödykkeen muuhun tarkoitukseen kuin elinkeinotoimintaa ajatellen.⁴² Elinkeinonharjoittajan eli yrittäjän ja kuluttajan välinen suhde on epätasapainoinen, koska yrittäjällä on usein kuluttajaa parem-mat perustiedot. Tämän lisäksi elinkeinonharjoittaja määrittelee itse sopimusehtonsa, joihin kuluttaja ei voi vaikuttaa.⁴³ Peltosen & Määttä mukaan⁴⁴ edes sosiaalinen media ja teknolo-gian kehitys ei ole pystynyt muuttamaan tätä asetelmaa kuluttajaa kohtaan juurikaan suotui-sammaksi. Säännöksiä tarkastellessa juuri kuluttajan heikompi asema on keskeinen seikka, joka on huomioitava. On erittäin tärkeää ymmärtää myös siviili- ja velvoiteoikeuden säännök-siä ollakseen tarpeeksi tietoinen kuluttajansuojalain säädöksistä. Kuluttajansuojalakia tarkas-tellessa esimerkiksi sopimusehtojen kohtuullisuus vaatii tietämystä velvoiteoikeudesta.

³⁸ Työryhmämietintö 2009:15, 15-16.

³⁹ Ulkoasiainministeriö. 2012.

⁴⁰ Työryhmämietintö 2009:15, 15-16.

⁴¹ Peltonen & Määttä 2015, 1-2, kts. myös Ämmälä 2006, 14.

⁴² Peltonen & Määttä 2015, 52.

⁴³ Ämmälä 2006, 4.

⁴⁴ Peltonen & Määttä 2015, 1-2.

Kuluttajansuoja on ollut keskustelun aiheena jo 1960-luvulta saakka. Tuotevalikoiman, massamarkkinoiden ja vakioehtojen lisääntyessä katsottiin, että kuluttajat tarvitsevat lisäsuojaa lainsäädännön keinoin. Pohjoismainen lainsäädäntö on ollut perustana Suomen kuluttajasäännöksissä. 1970-luvun alkupuolella Tanskassa, Norjassa ja Ruotsissa tehtiin säännökset muun muassa kohtuuttomista sopimusehdoista.⁴⁵

Myös EU-oikeudessa kuluttaja on määritelty heikompana osapuolena yrittäjään nähden. Kuluttajansuojalakia on muutettu paljon EU-direktiivien mukaisesti, joten merkittävässä roolissa on myös Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisut. Kuluttajansuojassa keskeisiä periaatteita ovat kohtuullinen riskinjako ja läpinäkyvyys. Sopimusehdot, hinta ja sopimuksen sisältö on ilmoitettava kuluttajalle selkeästi ja ymmärrettävässä muodossa. Yrittäjällä on kuluttajaan nähden parempi mahdollisuus varautua mahdollisiin riskeihin. Kohtuullisen riskinjaon periaatteen tavoite on siis turvata heikomman osapuolen asema.⁴⁶

Varsinkin Euroopan ulkopuolella on kritisoitu sitä, että kuluttaja saa liikaa suojaa lainsäädännön kautta ja olisi tavoiteltavampaa, että kuluttaja selvittäisi markkinoiden toimintatavat itse oppien ja erehtymällä. Kuitenkin vuonna 2008 ollut kriisi näytti sen, että kuluttajien luottamus yritystä kohtaan lisää hyvinvointia. Hyvinvoinnin lisääntyminen taas merkitsee sitä, että voidessaan luottaa yhteisiin sääntöihin, kuluttajat ovat halukkaampia tekemään kauppaa. Jotta asiakkuudet lisääntyvät ja säilyvät, elinkeinonharjoittajan on hyvä ottaa huomioon toiminnassaan kuluttajansuojalaki.⁴⁷

YK:n kuluttajasuosituksat, jotka pohjaavat John F. Kennedyn puheeseen kongressille, ovat myös tärkeässä asemassa kuluttajansuojaoikeudessa. Suositukset sisältävät periaatteita, jotka suojaavat kuluttajaa. Valinnanvapaus on siinä keskeisenä periaatteena ja toimiakseen kuluttajalle täytyy tarjota olla riittävästi tietoa, kohtuulliset sopimusehdot ja *access to justice*-oikeutta.⁴⁸ Access to justice tarkoittaa oikeussuojaa eli oikeuden saatavuutta. Access to justice-liike syntyi Yhdysvalloissa 1960-luvulla osana radikaalia liikehdintää. Liikkeen tavoitteena oli taata ihmisille tosiasiallinen mahdollisuus saada oikeutta.⁴⁹

⁴⁵ Peltonen & Määttä 2015, 2.

⁴⁶ Peltonen & Määttä 2015, 2.

⁴⁷ Peltonen & Määttä 2015, 2-3.

⁴⁸ Peltonen & Määttä 2015, 5.

⁴⁹ Suomen lakimiesyhdistys.

4.2.1 Perustuslaki ja perusoikeudet

Pikaluottotoiminta ja sen seurauksena syntyvät sosiaaliset ja taloudelliset ongelmat voivat vaikuttaa hyvin moninaisella ja syvällisellä tavalla luotonottajien perusoikeusasemaan. Ylivelkaantuminen pitkittyessään voi aiheuttaa syrjäytymistä ja sitä kautta vähentää yksilön itsemääräämisoikeutta, ammatinvalinnanvapautta, oikeutta terveyteen, liikkumisvapautta sekä sivistyksellisiä ja kulttuurisia oikeuksia. Eduskunnan perustuslakivaliokunnan mukaan elinikäinen ja kohtuuttoman pitkän ulosoton kohteena oleminen voi rajoittaa yksilön mahdollisuutta perustuslain (PL 731/1999) 1 §:ssä säädettyyn ihmisarvoiseen elämään.⁵⁰ Länsinevan⁵¹ mukaan perusoikeudet vaarantuvat vakavasti yksilön ylivelkaantuessa, ja lainsäätäjän olisi torjuttava kaikin mahdollisin keinoin tällaisen tilanteen syntyminen. Perustuslain 22 §:n mukaan lainsäätäjällä ja muilla julkisen vallan käyttäjillä on siihen myös normatiivinen eli ohjeellinen velvollisuus.

Perustuslaissa (PL 731/1999) säädetään yksilölle kuuluvista perusoikeuksista. Perusoikeudet ovat yleisiä kaikille kuuluvia tärkeitä oikeuksia ja ne ovat hierarkkisesti muiden lakien yläpuolella. Aiemmin perusoikeuksiin on vedottu lähinnä lainsäädäntömenettelyssä, mutta nykyään niitä sovelletaan myös käytännön hallinnossa ja tuomioistuimissa. Erityisesti vuoden 1995 perusoikeusuudistus ja vuonna 2000 voimaan tullut nykyinen perustuslaki lisäsi perusoikeuksien merkitystä tuomioistuinikäytännössä. Perustuslain 106 § määrää tuomioistuimen asettamaan perustuslain etusijalle, jos se on ristiriidassa alempiasteisen lain kanssa. Ristiriitatapauksia on käytännössä vähän, mutta ne asettavat perustuslain erityisasemalle. Yksityiselle ihmiselle sillä on suuri merkitys, koska hän voi vedota suoraan perusoikeuksiinsa.⁵²

Valtiosääntömme kolme perustavanlaatuaista arvoa ovat ihmisarvon loukkaamattomuus, yksilön vapauden ja oikeuksien turvaaminen sekä oikeudenmukaisuuden edistäminen yhteiskunnassa. Oikeusjärjestys sisältää säännöksiä, periaatteita ja arvoja monessa kerroksessa. Perusoikeudet auttavat ymmärtämään koko oikeusjärjestystä. Lakien säätäminen ja soveltaminen sekä oikeusjärjestyksen toimivuus rakentuvat perusoikeuksien ja valtiosäännön varaan.⁵³

⁵⁰ Länsineva. 2010, 1056.

⁵¹ Länsineva. 2010, 1056.

⁵² Hallberg 2005, Johdanto, Perusoikeuksien määrittely, Perusoikeuksien merkitys.

⁵³ Hallberg 2005, Johdanto, Perusoikeuksien määrittely, Perusoikeuksien merkitys.

Suomalaiselle oikeusturva on tärkeä asia. Jo vuoden 1919 hallitusmuotoon sisältyivät oikeus-turvajärjestelmän perussäännökset. Perussäännökset takaavat meille on mahdollisuuden saat-taa sekä oikeusriidat että viranomaispäättösten lainmukaisuus ratkaistavaksi riippumattomille tuomioistuimille, sekä sisältävät yleisen muutoksenhakuoikeuden ja vakiintuneen lainsidon-naisuusperiaatteen. Perustuslain 21.1 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi omia oikeuksiaan ja velvollisuuksi-aan koskeva asia. Euroopan ihmisoikeussopimuksen velvoite turvata kaikille mahdollisuus kun-nolliseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin henkilön oikeuksia ja velvollisuuksia koskevissa asi-oissa vastaa tätä oikeutta.⁵⁴

Perusoikeuksiin kuuluu oikeus työhön ja elinkeinovapauteen (PL 731/1999, 18 §). Sen mukaan ihmisellä on vapaus toimia valitsemassaan ammatissa toimeentulonsa hankkimiseksi. Perustel-luista ja painavista syistä elinkeinon harjoittamista sekä elinkeinoalan valinnanvapautta voi-daan kuitenkin lainsäädännöllä rajoittaa.⁵⁵

Lainsäätäjä joutuu tarkastelemaan perustuslakia siis kahdesta näkökulmasta; kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan. Toisaalta on tärkeää, ettei kuluttajan perusoikeuksia loukata, mutta samalla on vältettävä liian pitkälle menevää perusoikeuksien rajoittamista elinkeinonharjoit-tajan kannalta. Perustuslain kannalta sekä ylisääntely, että alisääntely on lainsäätäjälle on-gelmallista, koska niiden väliin jää liikaa liikkumatilaa poliittisesti⁵⁶

4.2.2 Kuluttajansuojalaki

Alun perin kuluttajansuojalaki (KSL 38/1978) oli vain kansallista oikeutta. Säännöksiä on uu-distettu osittain lakien vanhentumisen takia, mutta suurin tarve uudistua tuli siinä vaiheessa, kun Suomi liittyi Euroopan unioniin (EU) vuonna 1995. Erityisesti säännökset, jotka koskivat kuluttajansuojaa, muuttuivat EU:n myötä. EU:n lakeihin pohjaa nykyään jopa kolme nel-jäsosaa kuluttajansuojalain säännöksistä.⁵⁷ *Ämmälän* mukaan⁵⁸ Euroopan yhteisön normit ovat usein monimutkaisia. Tämän vuoksi EU:n säännökset aiheuttivat myös kritiikkiä, eikä niitä kaikkia otettu hyvin vastaan. Uudistukset, joita tehtiin EU:ssa, poikkesivat selkeästi Pohjois-maiden linjasta ja pohdittiin, voiko ylipäänsä yhdenmukainen lainsäädäntö olla mahdollinen.

⁵⁴ Hallberg 2005, Johdanto, Perusoikeusjärjestelmä, Perusoikeuksien sisältö, Oikeusturva.

⁵⁵ Hallberg 2005, Johdanto, Perusoikeusjärjestelmä, Perusoikeuksien sisältö, Oikeus työhön ja elinkeinovapaus. Kts. myös Länsineva. 2010, 1058.

⁵⁶ Länsineva. 2010, 1059-1060.

⁵⁷ Ämmälä, Tuula. 2006. Suomen kuluttajaoikeus. Helsinki: Talentum, 1-2.

⁵⁸ Ämmälä, Tuula. 2006. Suomen kuluttajaoikeus. Helsinki: Talentum, 2.

Kuluttajansuojalaki sisältää säännöksiä kulutushyödykkeen tarjonnasta, myynnistä ja muista elinkeinonharjoittajien kuluttajille kohdistuvasta markkinoinnista. Lisäksi elinkeinonharjoittajien välittämät kulutushyödykkeet kuuluvat lain piiriin. Kulutushyödykkeellä tarkoitetaan luonnollisten henkilöiden yksityiseen talouteen hankittavia tavaroita, palveluita sekä muita etuuksia. Elinkeinonharjoittaja on joko luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö, joka tarjoaa kulutushyödykkeitä vastiketta vastaan taloudellista hyötyä saadakseen.⁵⁹

Pääasiassa kulutusluotoista säädetään vain luvussa 7, mutta esimerkiksi luvun 2 ensimmäisessä pykälässä säädetään markkinoinnin hyvän tavan vastaisuudesta. Pykälää voidaan soveltaa myös kulutusluottojen markkinointiin. Hyvän tavan mukaista markkinointia ei ole, jos se loukkaa ihmisarvoa tai uskonnollista vakaumusta. Hyvän tavan vastaista markkinointia on henkilöön liittyvä syrjintä esimerkiksi kansalliseen alkuperään viitaten sekä hyväksyvä suhtautuminen terveyden vaarantamiseen. Kuluttajansuojalain säädökset ovat niin pakottavia. Tämä tarkoittaa sitä, että kuluttajan vahingoksi aiheutuva sopimusehto, joka poikkeaa lain säännöksistä, on aina mitätön.⁶⁰

4.2.3 Korkolaki

Korkolaissa (KorkoL 1982/633) säädetään rahavelalle maksettavan koron määrästä. Lakia ei sovelleta julkisoikeudellisiin velkasuhteisiin, tiettyihin vakuutusmaksuihin, kuten liikennevakuutukseen, elatusapuun eikä vastikkeen tai etuuksien palautukseen sopimuksen purkautuessa. Pykälän 3 mukaan velallinen ei ole velvollinen maksamaan viivästyskorkoa ennen eräpäivää edeltävältä ajalta. Sellaisissa veloissa, joissa korkokantaa ei ole määrätty, velallisen on maksettava korkoa kulloinkin voimassaolevan 12 §:ssä olevan korkokaton mukaisesti. Kun velka viivästyy, on velallisen maksettava erääntyneelle velalle vuotuista viivästyskorkoa, joka on seitsemän prosenttiyksikköä korkeampi kuin kulloinkin voimassa oleva viitekorko.

Korkolain pykälässä 2 säädetään kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan välisestä kuluttajaluottoa tai muuta kulutushyödykettä koskevasta sopimuksesta. Pykälä on niin sanotusti *tahdonvaltainen*. Tahdonvaltaisuus tarkoittaa sitä, että laissa säädetystä viivästyskorosta voi poiketa sopimalla. Sopimista ei kuitenkaan ole se, että elinkeinonharjoittaja laskuttaa korkolaista poikkeavan koron ilman kuluttajan hyväksyntää. Kuluttajan olisi siis hyväksyttävä sopimusedot ennen kuin ottaa esimerkiksi pikaluoton. Tämä tarkoittaa sitä, että pikaluottoyhteyden on

⁵⁹ Kuluttajansuojalaki 38/1978.

⁶⁰ Kuluttajansuojalaki 38/1978.

toimitettava sopimus kuluttajalle nähtäville, jotta kuluttaja on tietoinen ottamansa luoton korosta.⁶¹

Lisäksi vakiintunut kauppatala saattaa myös sitoa kuluttajaa viivästyskoron määrän suhteen. Vakiintunut kauppatala voi tarkoittaa esimerkiksi tilannetta, jossa kaikki samalla alalla toimivista yrittäjistä käyttää esimerkiksi 10% viivästyskorkoa. Jos alalla ei ole yleisesti noudatettavaa kauppatalaa tai poikkeavasta korosta ei ole sovittu etukäteen, viivästyskorko määräytyy korkolaissa säädetyn viivästyskoron mukaan. Vuonna 2010 helmikuussa tuli voimaan uusi säännös, jolla kulutusluottosopimuksiin perustuvien sopimusten korkoa rajoitettiin. Luotonantajat saivat periä viivästyskorkoa suurempaa korkoa vain 180 päivää luoton erääntymisestä, tai siihen saakka, kunnes tuomioistuimen tuomio on annettu. Tämän jälkeen korkoa on maksettava laillisen viitekoron mukaisesti.⁶²

5 Lainsäädännön kehitys

Nykyinen luottoyhteiskunta on rakentunut vähitellen rahamarkkinoiden vapautuessa ja lainsäädännön muuttuessa. Luotonotto on luonnollinen tapa rahoittaa elinkustannuksia kuten suuria hankintoja. Lähes kaikki maksetaan kortilla tai luotolla, joka on saattanut johtaa rahan huolettomampaan käyttöön. Uusia luottotuotteita syntyy jatkuvasti ja näin ollen luottojen saatavuus on lisääntynyt. Alkuperäinen tavoite luottokaupan vapauttamisessa oli asiakkaiden ostomahdollisuuksien lisääminen ja liiketoiminnan kasvattaminen. Vaikka luotot ovat auttaneet hyvinvoinnin ja talouden kasvuun, kääntöpuolena on kuitenkin velkaantuminen, joka on muodostunut jo yhteiskunnalliseksi ongelmaksi. Kuluttaja ei aina pohdi tarpeeksi tarkasti kulutusluottoa ottaessaan pystyykö maksamaan luoton takaisin. Luoton ottamisesta on tehty myös helppoa kuluttajalle esimerkiksi verkkopalveluilla. Lisäksi luottoja koskevat sopimukset ovat usein liian vaikeita tavalliselle kuluttajalle ymmärtää.⁶³ Tämän vuoksi kulutusluottoja koskevaa lainsäädäntöä on pyritty uudistamaan useammankin kerran.⁶⁴

Marja-Leena Niemi⁶⁵ on jakanut velkaantumista hillitsevän lainsäädännön kolmeen osaan. Näitä ovat luotonannon, luotonoton ja perinnän sääntelyt. Luotonannossa huomio on luoton vastuullisuutta koskevassa sääntelyssä sekä pankkien ja erilaisten rahoituslaitosten valvon-
nassa. Luotonottoa on vaikeampi valvoa. Voidaan kuitenkin lisätä tietoisuutta riskeistä ja neu-

⁶¹ HE 232/2001 vp, 4.

⁶² HE 64/2009 vp, 18-19.

⁶³ Niemi 2014, 1-2.

⁶⁴ Niemi 2014, 4.

⁶⁵ Niemi 2014, 3.

voa puolueettomasti. Vastuullisuus ja kohtuullisuus ovat avainasemassa luoton perinnän sääntelyssä. Tästä huolimatta kuluttaja on kuitenkin vastuussa myös itse velan oton riskeistä. Maksukykyyn nähden liian suuret luotot näkyvät muun muassa maksuhäiriöiden lisääntymisenä. Ylivelkaantuminen syntyi aiemmin esimerkiksi asunovelasta, mutta nykyään eniten velkaantumista aiheuttavat pikavipit sekä muut kulutusluotot.

5.1 Lainsäädännön uudistukset liittyen pikaluottojen tarjonnassa esiintyneisiin ongelmiin

Pikavippiyrityksiä on Suomessa ollut vuosituhatien alusta lähtien ja niiden määrä kasvoi nopeasti. Vuoteen 2012 mennessä pienlainoja tarjoavia yrityksiä oli yli 80.⁶⁶ Lainsäädännön muutoksilla on pyritty parantamaan velkaantumista kuluttajien keskuudessa. Pikavippejä koskevaa lainsäädäntöä on uudistettu vuoteen 2013 mennessä 3 kertaa. Vuonna 2017 tammi-kuussa uudistettiin vielä muun muassa vertaislainoja koskevaa sääntelyä.⁶⁷ Vuoden 2010 helmikuussa voimaan tullessa muutoksessa tavoitteena oli vähentää ongelmia, joita esiintyi pikaluottojen tarjonnassa. Näitä muutoksia olivat todellisen vuosikoron ilmoittamisvelvollisuus luottoa markkinoidessa, lainanhakijan huolellinen henkilöllisyyden todentaminen, varojen luovuttamista koskevat rajoitukset ja kiskontaa koskevat säännökset.⁶⁸

Kuluttajan ottaessa kulutusluoton, tulee sen yhteydessä yleensä ylimääräisiä kustannuksia. Näitä luottokustannuksia ovat korot, kulut ja muut maksut. Lakisääteinen todellinen vuosikorko kertoo nimensä mukaisesti luoton todellisen vuotuisen korkoprosentin, joka syntyy luottokustannuksista. Pikaluottojen todellinen vuosikorko saattaa kohota joskus todella korkeaksi, jopa tuhansiksi, koska ne ovat yleensä lyhytkestoisia. Todellisen vuosikoron laskukaava on tehty oletuksena, että lainan takaisinmaksu kestäisi vähintään vuoden. Todellisen vuosikoron ilmoittamisen tarkoituksena oli auttaa kuluttajaa ymmärtämään pikaluottojen kustannukset ja helpottaa vertailua eri luottotuotteiden välillä.⁶⁹

Varojen luovuttamista koskevilla rajoituksilla haluttiin estää harkitsemattomat lainojen otot. Rajoituksena oli muun muassa säännös, jonka mukaan rahoja ei saa luovuttaa kuluttajalle myöhään illalla ja yöllä. Tämä tarkoittaa sitä, että kello 23 ja 7 välillä haettavissa luotoissa varat luovutetaan vasta 7:ltä aamulla. Aikaisemmin pikaluoton saattoi saada muun muassa

⁶⁶ Pelkonen 2013.

⁶⁷ Oikeusministeriön arviomuistio pikaluottosäännösten kehittämisvaihtoehdoista 2017, 2.

⁶⁸ HE 64/2009 vp, 1.

⁶⁹ Niemi 2014, 63.

toisen ihmisen matkapuhelinta käyttäen. Lakimuutoksen tavoitteena oli estää tällainen mahdollisuus huolellisemmalla henkilöllisyyden todentamisella. Henkilöllisyyden voi todentaa esimerkiksi omilla verkkopankkitunnuksilla.⁷⁰

Kiskontaa koskevilla säännöksillä tarkoitetaan kulutusluoton koron määrää lakisääteiseen viivästyskorkoon nähden. Lain valmistelutöissä todettiin, että 1980-luvulla säädetyt rikoslain (RL 39/1889) kiskontaa koskevat säännökset eivät sopineet pikaluottoihin. Laissa rajoitettiin luotonantajan oikeutta periä lakisääteistä viivästyskorkoa korkeampaa korkoa. Korkeampaa korkoa sai vaatia ainoastaan 180 päivää velan erääntymisestä ja sen jälkeen lakisääteistä viivästyskorkoa.⁷¹

LAINSAADANTÖMUUTOKSEN VOIMAANTULO	TAVOITTEET
1.2.2010	Puuttua pikaluottojen tarjonnassa esiintyneisiin ongelmiin.
Todellisen vuosikoron ilmoittamisvelvollisuus	Parantaa kuluttajien mahdollisuutta vertailla tarjolla olevia luottotuotteita keskenään.
Luotonantajalle velvollisuus todentaa lainanhakijan henkilöllisyys huolellisesti	Estää väärinkäytöksiä lainanotossa ja parantaa kuluttajansuojaa.
Varojen luovuttamista koskevat rajoitukset	Harkitse mattoman luotonoton vähentäminen ja kuluttajan aseman parantaminen
Kiskontaa koskevat säännökset	Aikaisemmin voimassa olleet säännökset soveltuivat huonosti pikaluottoihin.

Taulukko 1: Pikaluottoja koskeva lainsäädäntöuudistus 1.2.2010.⁷²

5.2 Lainsäädännön uudistukset uuden EU- direktiivin täytäntöön panemiseksi

Joulukuussa 2010 tuli voimaan lainsäädännön uudistus, jonka suurin tavoite oli panna täytäntöön Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi kulutusluotoista (2008/48/EY). Kuluttajan-suojalain lukua 7 muutettiin vastaamaan direktiiviä. Pikaluottojen tarjonnasta aiheutuvien ongelmien vuoksi direktiivistä poiketaan siten, että myös alle 2000 euron luottoja sovelletaan luvussa 7.⁷³ Luottojen tarjonnan lisääntyminen ja monipuolistuminen sekä luoton oton yleistyminen todettiin aiheuttaneen kuluttajien velkaantumista. Suomen markkinoille oli tullut luot-

⁷⁰ Niemi 2014, 63.

⁷¹ Vartiainen 2016, 107.

⁷² Vartiainen 2016, 114.

⁷³ HE 24/2010 vp, 1.

tolaitosten, luottokorttiyhtiöiden, rahoitusyhtiöiden ja pikaluottojen rinnalle myös elinkei-
nonharjoittajia, jotka harjoittivat vertaislainatoimintaa. Lainmuutoksella pyrittiin ennaltaeh-
käisemään velkaongelmia.⁷⁴

Samalla kertaa puututtiin myös hyvään luotonantotapaan, luottokelpoisuuden arviointiin sekä rekisteröintivelvoitteeseen. Hyvän luotonantotavan vastaista on esimerkiksi luoton markki-
nointi niin, että se voi heikentää harkitsevaa luotonottoa. Luotonantajan olisi hyvien tapojen mukaisesti myös selvitettävä luoton ehdot ja annettava ne kuluttajalle pysyvällä tavalla en-
nen luottosopimuksen tekemistä.⁷⁵ Luottokelpoisuuden arvioinnin tehtävänä oli varmistaa, ettei luottotiedot menettäneelle kuluttajalle, myönnetty luottoa. Tällä haluttiin ehkäistä yli-
velkaantumista ja edistää vastuullista menettelyä luotonannossa.⁷⁶

Laki eräiden luotonantajien rekisteröinnistä (747/2010) säädettiin varmistamaan sellaistenkin luotonantajien rekisteröityminen, joilla ei kuluttajansuojalain luvun 7 perusteella vielä ollut rekisteröintivelvollisuutta. Tällaisia luotonantajia olivat juuri pikaluottoyrietykset. Rekisteröin-
tivelvoitteella haluttiin varmistaa luotonantajien ammattipätevyys ja luotettavuus sekä vä-
hentää vilpillisin keinoin alalle pyrkivät yrittäjät. Etelä-Suomen aluehallintovirasto valittiin rekisteröintipaikaksi, sillä se valvoi jo ennestäänkin vastaavanlaisia toimijoita kuten perintä-
toimistoja.⁷⁷

1.12.2010	Panna täytäntöön Euroopan parlamentin ja neuvos- ton direktiivi kulutusluotoista; ennaltaehkäistä velka- ongelmien syntymistä ja pahentumista.
Hyvä luotonantotapa	Ehkäistä epäasianmukaista menettelyä luotonannossa.
Luottokelpoisuuden arviointi	Edistää vastuullista menettelyä luotonannossa ja eh- käistä ylivelkaantumista.
Rekisteröintivelvoite	Varmistaa luotonantajien luotettavuus ja ammattipäte- vyys, helpottaa luotonantajiin kohdistuvaa valvontaa sekä ehkäistä rikollista toimintaa, kuten rahanpesua.

Taulukko 2: Pikaluottoja koskeva lainsäädäntöuudistus 1.12.2010.⁷⁸

⁷⁴ HE 24/2010 vp, 5.

⁷⁵ HE 24/2010 vp, 15.

⁷⁶ Vartiainen 2016, 108.

⁷⁷ HE 24/2010 vp, 15, 33.

⁷⁸ Vartiainen 2016, 114.

5.3 Korkokattouudistus kesäkuussa 2013

Kesäkuussa 2013 voimaantulleessa lakimuutoksessa tavoite oli edelleen pyrkiä vähentämään pikaluotoista aiheutuvaa velkaantumista. Nyt pääpaino oli luottokorkojen alentamisessa koh-
tuullisemmaksi kuluttajalle. Luotonantajien oikeutta periä korkoa ja muita kustannuksia ha-
luttiin rajoittaa. Hallituksen esityksessä todettiin edellisen lainsäädäntömuutoksen vaikutta-
neen vähäisesti ongelmien ratkaisussa. Syitä tähän oli muun muassa se, etteivät osa yrityk-
sistä noudattaneet lakia, eikä valvontaviranomaisilla ollut tarpeeksi resursseja valvonnalle.
Lisäksi velkomustuomiot olivat lisääntyneet voimakkaasti, joten resurssien lisääminenkin ei
olisi tuonut tarpeeksi apua tilanteeseen. Erityisesti nuorten pikaluottojen takaisinmaksuissa
oli ongelmia ja lakia haluttiin oleellisesti kiristää.⁷⁹ Joulukuun 2010 lakimuutoksessa oli vel-
voitettu luotonantajat tarkistamaan luotonhakijan luottotiedot, mutta silloin ei vielä edelly-
tetty kysymään tarkemmin esimerkiksi tuloista ja muista taloudellisista olosuhteista. Oltiin
sitä mieltä, että myös pienemmissä luotoissa olisi tärkeää varmistaa perusteellisemmin luo-
tonhakijan kyky maksaa luotto takaisin.⁸⁰

Kuluttajansuojalain 7 luvun 17 a §:ssä säädettiin korkokatosta. Luoton määrän ollessa alle
2000 euroa, luoton todellinen vuosikorko saa olla korkeintaan korkolain 12 §:ssä mainittu vii-
tekorko lisättynä 50 prosentilla. Hyödykesidonnaiseen luottoon tämä pätee ainoastaan siinä
tapauksessa, että kuluttajalla on sopimuksen nojalla oikeus nostaa lisäksi rahavaroja. Halli-
tuksen esityksessä pohdittiin myös todellisen vuosikoron epätasa-arvoa pienten luottojen
osalta verrattuna suuriin luottoihin. Pienissä luotoissa luotonantajan kulut kuten henkilöllisyy-
den todentamisessa ja luottokelpoisuuden arvioinnissa muodostuvat pääomaan verrattuna
suhteellisen suuriksi, jos vertaa suurempiin luottoihin. Tätä eriarvoisuutta pyrittiin tasoitta-
maan asettamalla korkokatto edelleen aika korkeaksi.⁸¹

Lainmuutostöissä huomioitiin myös tekstiviestipalveluiden nostavan luoton hintaa usein kulut-
tajan sitä ymmärtämättä luottoa hakiessaan. Sen todettiin olevan hyvää luotonantotavan vas-
taista ja siihen haluttiin puuttua kieltämällä maksulliset tekstiviestipalvelut. Luotonantajat
eivät saaneet siis enää periä maksua esimerkiksi vahvistusviestistä tai luoton eräpäivän siirtä-
miseen käytettävästä tekstiviestistä. Lisäksi tuntui kohtuuttomalta tilanteet, joissa luotonha-
kijalta perittiin maksu luotonhakemisesta, vaikka loppujen lopuksi hänelle ei kuitenkaan luot-
toa myönnetty.⁸²

⁷⁹ HE 78/2012 vp, 9-11.

⁸⁰ HE 78/2012 vp, 11-12.

⁸¹ HE 78/2012 vp, 12.

⁸² HE 78/2012 vp, 10-13.

1.6.2013	Vähentää pikaluotoista aiheutuvia velkaongelmia.
Luottokelpoisuuden arvioinnin tiukentaminen	Tarkempi luottokelpoisuuden selvittäminen myös pienemmissä luotoissa on tarpeellista pikaluotoista ja muista pienistä luotoista aiheutuvien velkomustuomioiden kasvaneesta määrästä johtuen.
Hintasääätely korkokaton avulla	Kuluttaja saa pienehköjä luottoja kohtuullisemmin ehdoin.
Lisämaksullisten tekstiviestipalveluiden kieltäminen	Korkeat tekstiviestikulut vaikeuttivat luoton kokonais-kustannusten hahmottamista.

Taulukko 3: Pikaluottoja koskeva lainsäädäntöuudistus 1.6.2013.⁸³

5.4 Lainsäädännön uudistukset tammikuussa 2017

Tammikuussa 2017 uudistettiin jälleen kuluttajansuojalakia. Esityksen päätavoitteena oli implementoida EU:n uudistunut direktiivi kuluttajille tarkoitetusta kiinteää asunto-omaisuutta koskevista luottosopimuksista (2014/17/EU) kansalliseen lainsäädäntöön. Direktiivin tavoitteena oli luottomarkkinoiden tehostaminen ja muuttaminen avoimemmaksi sekä kehittää kiinteää asunto-omaisuutta koskevien luottosopimusten sisämarkkinoiden toteutumista. Pääsääntöisesti direktiivi on niin sanottu minimidirektiivi. Tämä tarkoittaa sitä, että jäsenvaltiot voivat halutessaan luoda direktiiviä tiukempiakin säännöksiä kuluttajien suojaksi. Direktiivin säännökset poikkeavat yksityiskohdiltaan monessa kohtaa voimassa olevista säädöksistä. Tämän vuoksi asunto-omaisuutta koskeville kuluttajaluotoille oli tarpeen tehdä lukunsa kuluttajansuojalakiin oma lukunsa, 7a.⁸⁴

Kuluttajansuojalain luvun 7, 1 §:n kolmas momentti on uusi. Momentissa on kyse siitä, että luotonvälittäjän ollessa elinkeinonharjoittaja, on kyseessä kuluttajaluotto. Aikaisemmin tällainen vertaislainatoiminta ei kuulunut kuluttajansuojalain piiriin siitä syystä, että katsottiin, että sekä luotonantaja, että luotonhakija olivat samanarvoisia. Sittemmin huomattiin monia epäselviä tilanteita siitä, oliko luotonvälittäjänä toiminut elinkeinonharjoittaja kuitenkin pelkkä välittäjä vai tosiasiallinen luotonantaja. Tämän vuoksi vertaislainatoiminta sisällytet-

⁸³ Vartiainen 2016, 114.

⁸⁴ HE 77/2016, 1.

tiin kuluttajansuojalainsäädäntöön ja säädettiin laki eräiden luotonantajien ja luotonvälittäjien rekisteröinnistä (853/2016). Se kumosi joulukuussa 2010 voimaantulleen lain eräiden luotonantajien rekisteröinnistä (474/2010).⁸⁵

Myös kytkeykauppaa säätelevä pykälä on uusi ja se perustuu direktiivin 12 artiklaan. Pykälässä kielletään sellaiset luottotarjoukset, joiden ehtojen mukaan kuluttajan on tehtävä sopimus luotonantajan määrittelemästä rahoituspalvelusta tai rahoitusvälineestä. Kuluttajan ei siis ole mahdollista tehdä luottosopimusta erillisenä. Tämä pykälä koskee kaikkia luottoja ja kuluttajaluottoja.⁸⁶ Uudessa pykälässä 16a määritellään säännökset, joiden mukaan luotonantajan on toimittava luottoa myöntäessään. Ainoastaan siinä tapauksessa, että luotonhakijan luottokelpoisuutta arvioidessa on käynyt ilmi luotonhakijan maksukyky, luotonantaja saa myöntää lainan. Pykälän tavoitteena on ehkäistä ylivelkaantumista sekä turvata luotonmyöntämisprosessin asianmukaisuus kuluttajan kannalta.⁸⁷

1.1.2017	Hillitä kulutusluotoista johtuvaa velkaantumista.
Vertaislainojen rinnastaminen kuluttajaluottoihin	Aikaisemmin on ollut vaikea selvittää, onko vertaislainayrittäjä tosiasiallisesti toiminut vain luotonvälittäjänä vai luotonantajana.
Kytkeykaupan kieltö	Kytkeykauppa on pakottanut kuluttajan tekemään yhteisen sopimuksen finanssituotteiden tai palveluiden kanssa. Luottosopimus täytyy olla tarjottavissa myös erikseen.
Tiukennus luoton myöntämisen ehtoihin	Luotonhakijan maksukykyä on seurattava tarkemmin.

Taulukko 4: Pikaluottoja koskeva lainsäädäntöuudistus 1.1.2017.⁸⁸

5.5 Nykytila

Tammikuussa 2017 Etelä-Suomen aluehallintoviraston luotonantaja- ja vertaislainavälittäjärekisteriin oli merkitty yhteensä 55 luotonantajaa. Ennen korkokaton voimaantuloa vuoden 2012 lopussa luotonantajarekisterissä oli 87 luotonantajaa ja loppuvuodesta 2014 49 luotonantajaa. Tilastokeskuksen Luottokanta-tilaston perusteella vuonna 2015 uusia pienlainoja myönnettiin noin 470 000 kappaletta. Keskimääräinen lainasumma oli tuolloin noin 500 euroa ja takaisinmaksuaika noin 140 päivää. Vastaavia tilastoja vuodelta 2016 ei ole enää saatavilla, koska Luottokanta-tilaston julkaiseminen on lopetettu. Vertailun vuoksi voi kuitenkin mainita, että

⁸⁵ HE 77/2016, 1, 44.

⁸⁶ HE 77/2016, 47.

⁸⁷ HE 77/2016, 48.

⁸⁸ HE 77/2016, 22, 44.

vuonna 2010 pienlainoja myönnettiin 1,2 miljoonaa kappaletta. Keskimääräinen lainamäärä oli tuolloin noin 200 euroa ja takaisinmaksuaika noin 30 päivää. Tämän perusteella voidaan todeta, että huolimatta pienlainojen huomattavasta vähenemisestä, lainamäärät ovat kasvaneet ja takaisinmaksuajat pidentyneet.⁸⁹

Toukokuussa 2016 kuluttaja-asiamies selvitti luotonantajien ilmoittamia todellisia vuosikorkoja verkkosivujen perusteella. Verkkosivujen mukaan todellinen vuosikorko vaihteli 30,61 %:n ja 446,20 %:n välillä noin 2000 euron luotoissa. Verkkosivuja oli mukana tutkimuksessa 21 kappaletta. Vähintään 100 %:n korko ilmoitettiin olevan 12 tapauksessa ja vähintään 200 %:n korko neljässä tapauksessa. Vain viidessä tapauksessa todellinen vuosikorko jäi alle korkokaton 50,5 %.⁹⁰

Velkomustuomioiden vähentymistä voidaan pitää myönteisenä vaikutuksena nykyisessä korkokattosääntelyssä. Lähes kaikissa ikäryhmissä kasvanut velkasaatavien suuruus sitä vastoin on ollut ei-toivottu kehityssuunta. Myöskään velkomustuomioiden määrä ei ole merkittävästi vähentynyt. Velkaongelmia ei siis ole saatu riittävästi vähennettyä nykyisellä korkokattosääntelyllä. Tämän vuoksi on todettu, että korkokattosääntelyä on edelleen tiukennettava. Korkokatto kattaisi tiukennuksen myötä myös yli 2000 euron luotot sekä hyödykesidonnaiset luotot. On pohdittu, että yli 2000 euron luotoille voisi asettaa nykyistä alemman korkokaton esimerkiksi 30 %. Tämä on perusteltu siten, että pienemmissä luotoissa todellinen vuosikorko muodostuu väistämättä suuremmaksi johtuen luoton myöntämiseen liittyvistä perustoimista kuten luotonhakijan henkilöllisyyden todentaminen.⁹¹

6 Valvonta

Jotta voitaisiin olla varmoja siitä, että kuluttajansuojalakia noudatetaan, täytyy olla erityisiä viranomaisia sen valvontaan. Näitä ovat kuluttaja-asiamies (KA), kuluttajariitalautakunta (KRIL) ja aluehallintovirastot. Kuluttaja-asiamies on viranomainen, joka toimii Suomessa lain valvontatehtävissä. Kuluttajariitalautakunnan tehtävänä on antaa suosituksia siitä, kuinka riidat tulisi ratkaista ja kuluttajaoikeusneuvojat toimivat sovittelijoina ja neuvojina riitatilanteissa. Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM) eli alun perin kauppa- ja teollisuusministeriö toimi ennen kuluttajaviranomaisten hallinnonalalla. Nykyään kuluttajariitalautakunta on oikeusministeriön (OM) alaisena ja kuluttaja-asiamies kilpailu- ja kuluttajavirastossa.⁹²

⁸⁹ Oikeusministeriön arviomuistio pikaluottosäännösten kehittämisvaihtoehtoista 2017, 2.

⁹⁰ Oikeusministeriön arviomuistio pikaluottosäännösten kehittämisvaihtoehtoista 2017, 1.

⁹¹ Oikeusministeriön arviomuistio pikaluottosäännösten kehittämisvaihtoehtoista 2017, 4.

⁹² Peltonen & Määttä 2015, 3-4.

Yksi kuluttajaluottojen valvontaviranomainen on Finanssivalvonta. Finanssivalvonnan tehtävänä on toimia pankkien, rahoitusyhtiöiden, vakuutusallalla toimivien yhtiöiden, sijoituspalveluyritysten sekä pörssin toimintaa. Suurimmaksi osaksi valvottavat yhtiöt kuten pankit rahoittavat Finanssivalvonnan toimintaa, joten vakuudettomia kulutusluottoja tarjoavat yritykset eivät kuulu Finanssivalvonnan piiriin.⁹³

6.1 Aluehallinto

Aluehallintovirastot (AVI) sekä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset ELY-keskukset vastaavat valtion alueellisista hallintotehtävistä. Manneralueella toimii kuusi aluehallintovirastoa ja Ahvenanmaalla AVI:n virkaa toimittaa valtionvirasto. Aluehallintovirastoilla on useita tärkeitä tehtäviä. Ne muun muassa pyrkivät edistämään perusoikeuksien ja oikeusturvan toteutusta, peruspalveluiden saatavuutta ja ympäristönsuojelua. Alueviranomaiset ovat jaettu erilaisiin vastuualueisiin tehtävien hoitamisessa kuten työsuojelun valvontaan ja ympäristölupa-asioihin. Yhdeksän eri ministeriötä ohjaa aluehallintovirastojen toimintaa.⁹⁴

Vuoden 2010 joulukuussa tullessa lakimuutoksessa säädettiin rekisteröintivelvoite koskemaan sellaisia luotonantajia, jotka eivät vielä kuuluneet finanssivalvonnan piiriin. Etelä-Suomen aluehallintovirasto valittiin hoitamaan rekisterivelvoitteen valvontaa. Hallituksen esityksessä tämä perusteltiin siten, että rekisteröintikäytäntö olisi yhdenmukaisempaa ja toisaalta Etelä-Suomen aluehallintovirastolla oli jo kokemusta vastaavanlaisesta valvonnasta esimerkiksi perintätoimistojen ja panttauslaitosten valvonnassa.⁹⁵ Suurin sanktio luotonantajalle laissa säädettyjen velvoitteiden rikkomisesta on poistaminen luotonantajarekisteristä. Tällöin elinkeinonharjoittaja ei saa enää jatkaa kuluttajaluottotoimintaa.⁹⁶

6.2 Kuluttaja-asiamies

Kilpailu- ja kuluttajaviraston kuluttaja-asioiden ylijohtaja toimii kuluttaja-asiamiehenä. Kuluttaja-asiamiehen tehtävänä on valvoa kuluttajansuojalain sekä muiden kuluttajansuojaa säädettyjen lakien toteutumista. Suurimmaksi osaksi kuluttaja-asiamies valvoo sopimusehtojen, perinnän ja markkinoinnin lainmukaisuutta. Tavoitteena on saada yritys lopettamaan kohtuuttomat sopimusehtonsa tai lainvastaiset markkinointinsa. Sellaisissa asioissa, joissa lain

⁹³ Tietoa Finanssivalvonnasta 2017.

⁹⁴ Mäenpää 2013, jakso II, luku 5, valtion hallinto, valtion aluehallinto.

⁹⁵ Vartiainen 2016, 109

⁹⁶ HE 77/2016 vp, 20.

soveltaminen on vakiintunut, kuluttaja-asiamies voi siirtää ratkaisuvalltaansa alaiselleen virkamiehelle.⁹⁷

Yksittäisissä riita-asioissa, kuten kuluttajan hyvityshakemuksissa, kuluttaja-asiamies ei ole yleensä osallisena. Näissä asioissa kuluttajariitalautakunta ja kuluttajaoikeusneuvojat ovat käsittelijöinä. Jos riita-asian ratkaisemisella on lainsoveltamisen tai kuluttajien yleisen edun kannalta tärkeää, kuluttaja-asiamies voi oman harkintansa mukaan avustaa kuluttajaa. Myös sellaisessa tapauksessa, että elinkeinonharjoittaja ei noudata kuluttajariitalautakunnan päätöstä, kuluttaja-asiamies voi halutessaan puuttua tilanteeseen. Lisäksi kuluttaja-asiamies voi laittaa vireille ryhmäkanteita, tehdä aloitteita lainsäädännön muuttamiseksi sekä viedä asioita ryhmävalituksena kuluttajariitalautakunnalle käsiteltäväksi.⁹⁸

Kuluttajat, yritykset ja muut viranomaiset lähettävät vuosittain tuhansia yhteydenottoja ja ilmoituksia kuluttaja-asiamiehelle. Jokainen näistä tallennetaan Kilpailu- ja kuluttajaviraston tietojärjestelmään. Tietoja käytetään peruspohjana kulloisenkin asian valvonnassa. Usein kuluttaja-asiamies puuttuu asioihin, joissa on samalla useita korjattavia ongelmia. Kuluttaja-asiamiehen tulee lain mukaan kohdistaa huomionsa erityisesti niille aloille, joilla on huomattavaa merkitystä kuluttajalle sekä niille joissa kuluttajan asemassa voi olettaa esiintyvän ongelmia. Ensisijaisesti kuluttaja-asiamies neuvottelee yritysten kanssa lainvastaisesta toiminnasta ja yrittää siten saada yrityksen luopumaan tai muuttamaan toimintaansa, mutta jos se ei onnistu, on kuluttaja-asiamiehen ryhdyttävä pakkotoimiin ja saattaa asia tuomioistuimen käsiteltäväksi. Sellaisissa asioissa, joilla ei ole lain soveltamisen kannalta merkitystä, voi kuluttaja-asiamies määrätä itse kiellon yrityksen toiminnalle.⁹⁹

Kuluttaja-asiamies vaatii tiukempaa sääntelyä pikavipeille. Hänen mukaansa keinoina voisi olla muun muassa seurausmaksu yrityksille, jotka ovat rikkoneet lakia sekä korkokaton laajentaminen. Syksyllä 2016 kuluttaja-asiamies teki lakialoitteen oikeusministeriölle. Lakialoitteen tarkoituksena oli kiireellisesti laajentaa korkokattoa koskemaan kuluttajaluottoja. Tällä hetkellä 50,5 %:n korkokatto pätee vain alle 2000 euron luottoihin.¹⁰⁰

⁹⁷ Kuluttaja-asiamies 2014.

⁹⁸ Kuluttaja-asiamies 2014.

⁹⁹ Kuluttaja-asiamies 2014.

¹⁰⁰ Rydman 2016.

7 Käräjäoikeus

Käräjäoikeus (KO) on tuomioistuin, jossa käsitellään riita-, rikos ja hakemusasioita ensimmäisenä asteena. Suomessa on 27 käräjäoikeutta, joita jokaista johtaa laamanni. Käräjäoikeudessa toimii myös käräjätuomareita ja kärjäsihteereitä. Tuomioistuimissa ratkaistaan yksityisten ihmisten tai yritysten välisiä riita-asioita puolueettomasti. Rikosasia taas on sellainen, jossa rikoksesta syytetty on oikeuskäsittelyssä esimerkiksi pahoinpitelystä tai rattijuopumuksesta. Hakemusasia on esimerkiksi avioero tai velkajärjestelyasia. Asian luonteesta riippuen riitoja ja rikoksia ratkaistaan eri tavoin. Näitä ovat esimerkiksi istunnot, joissa asianosaiset sekä tuomari ja sihteeri ovat paikalla. Joissakin tapauksissa istunnoissa on mukana myös maallikkajäseniä, lautamiehiä. Käräjäoikeuksissa tuomioistuinharjoitteluaan suorittavat käräjänotaarit sekä kansliahenkilökunta ratkaisevat myös yksinkertaisia asioita.¹⁰¹

Asioita voidaan ratkaista kansliamenettelyssä pelkästään asiakirjojen perusteella.¹⁰² Kirjallisessa menettelyssä ratkaistaan pieniä rikoksia asianosaisten suostumuksella.¹⁰³ Summaarisella osastolla käsitellään riidattomia velkomushaasteita. Tätä kutsutaan summaariseksi menettelyksi. Summaarisessa menettelyssä velkoja voi periä riidatonta saatavaansa nopeammin ja edullisemmin, kuin täysmittaisella oikeudenkäynnillä. Riidaton saatava tarkoittaa sellaista saatavaa, jota velallinen ei ole kiistänyt.¹⁰⁴

7.1 Summaarisen menettelyn prosessi

Käräjäoikeuden summaarisella osastolla käsitellään riidattomia velkomushaasteita. Tavallisesti riidaton saatava perustuu erilaisiin arkipäiväisiin luottosuhteisiin, joita syntyy kuluttajan hankkiessa jotakin tavaraa. Näitä ovat muun muassa tili- ja kertaluotot. Riidaton saatava tarkoittaa eräänäntyttä saatavaa, jota velallinen ei kiistä, mutta ei kuitenkaan maksa. Velallisella saattaa olla useita syitä olla maksamatta velkaa. Syitä voi esimerkiksi maksukyvyttömyys tai jopa petollinen toiminta. Velkoja on oikeutettu periä saatavaansa oikeudellista kautta siinä tapauksessa, ettei velallinen maksa saatavaa vapaaehtoisen perinnän keinoin.¹⁰⁵ Vapaaehtoisella perinnällä tarkoitetaan sitä, että perintäyrityksen on kuluttajasaatavaa periessään lähetettävä kirjallinen maksuvaatimus velalliselle. Pääasiassa tuomioistuimessa ei voi vaatia

¹⁰¹ Oikeus.fi.

¹⁰² Oikeus.fi.

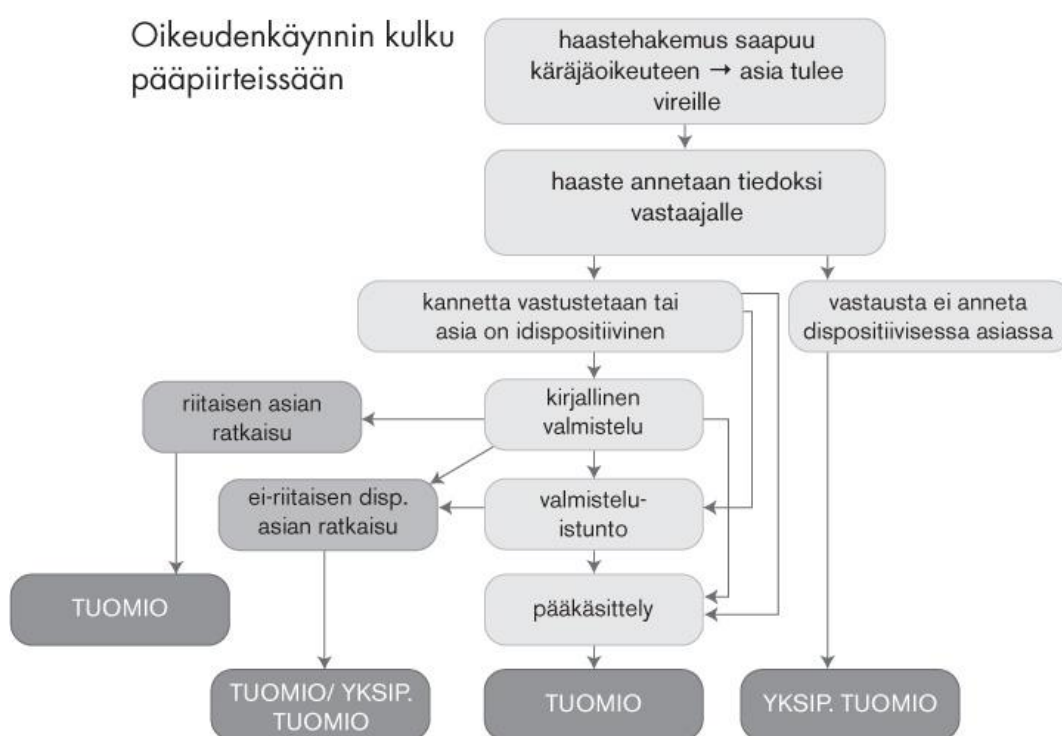
¹⁰³ Poliisi.fi.

¹⁰⁴ Lakitietopankki.

¹⁰⁵ HE 143/2010 vp, 4.

maksua kuluttajasaatavasta ennen kirjallista maksuvaatimusta. Nämä kohtuulliset perintäkulut velkoja voi vaatia velalliselta.¹⁰⁶

Summaarinen menettely tapahtuu jo kirjallisessa valmistelussa eli varsinaista istuntoa ei tarvita, ellei asia muutu riitaiseksi oikeudenkäynnin aikana. Summaarinen menettely nopeuttaa käsittelyaikaa ja on näin ollen myös edullisempaa täysimittaiseen tuomioistuinprosessiin verrattuna.¹⁰⁷ Seuraavissa luvuissa käydään läpi prosessia käräjäoikeuden summaarisella osastolla velkomushaasteen saavuttua.

Kuvio 4: Oikeudenkäynnin kulku¹⁰⁸

7.1.1 Haastehakemuksen vireille tulo

Oikeudenkäymiskaaren 5:3 §:n mukaan summaarinen menettely alkaa suppealla haastehakemuksella. Suppeaa haastehakemusta voidaan käyttää siinä tapauksessa, että asia ei ole kantaajan mielestä riitainen. Oikeuspaikka eli käräjäoikeus, johon haastehakemus toimitetaan, määräytyy pääosin vastaajan kotipaikan mukaan. Kantaajan on ilmoitettava haastehakemuksessa

¹⁰⁶ Oikeusministeriö 2009.

¹⁰⁷ HE 143/2010 vp, 4.

¹⁰⁸ Linna 2012, 47.

prosessiosoitteensa sekä vastaajan tiedot. Lisäksi kantajan täytyy ilmoittaa vaatimuksensa sekä niiden perusteet. Toisin, kuin riitaisessa asiassa, kantajan ei tarvitse kuitenkaan toimittaa todisteita käräjäoikeudelle.¹⁰⁹

Kantaja voi toimittaa haastehakemuksen perinteisen paperisen haasteen rinnalla myös sähköisesti käräjäoikeuden tietojärjestelmään Tuomakseen. Ylivoimaisesti eniten haasteita tulee nykyään sähköisesti ja se onkin helpoin tapa siinä mielessä, että haaste menee Tuomakseen saapuessaan itsestään vireille vaatimukset valmiiksi kirjattuna. Osa haastehakemuksista tulee edelleen postin, sähköpostin tai kansliaan toimitettuina. Nämä käsittelijöiden on kirjattava käsin järjestelmään.¹¹⁰

7.1.2 Haastehakemuksen täydentäminen

Joissain tapauksissa haastehakemuksessa saattaa olla virheitä tai puutteita. Vastaajan kotikunta ei ole esimerkiksi käräjäoikeuden omassa tuomiopiirissä oleva, tai sitten vaatimusten korkovaatimus ylittää korkolain sallitun korkokaton 50,5%. Tällaisissa tapauksissa käräjäoikeuden täytyy täydennyttää haastehakemusta kantajalla. Pienemmät asiat, kuten kirjoitusvirheet, voidaan täydennyttää puhelimitse tai sähköpostitse. Jos vastaajan kotikunta on väärä, kantaja voi peruuttaa kanteen maksutta ennen kuin asia on tiedoksi annettu. Tiedoksiannon jälkeen peruutuksesta veloitetaan oikeudenkäyntimaksu, joten usein kantaja pyytää tällaisessa tapauksessa siirtoa toimivaltaiseen käräjäoikeuteen.¹¹¹

Haastehakemus voi olla sisällöllisesti tai muodollisesti puutteellinen. Jos esimerkiksi haastehakemuksesta puuttuu asianosaisten oleellisia henkilötietoja, on se muodollinen puute. Sisällöllinen puute on esimerkiksi epäselvät vaatimuskohdat, joista ei voi nähdä mitä vastaajalta vaaditaan. Tällöin vastaaja ei voi vastata kanteeseen tarpeeksi yksilöidysti ja perustellusti. Sisällöllinen puute on myös sellainen, jossa kulutusluottosopimuksen perintää koskevassa haastehakemuksessa ei selviä kaikkia lainmukaiseen velkomukseen edellytettäviä tietoja.¹¹²

Kulutusluottosopimuksessa on säännös korkokatosta, jossa alle 2000 euron luotoissa todellinen vuosikorko saa olla korkeintaan 50,5%. Jos haastehakemuksesta ei selviä luoton todellista vuo-

¹⁰⁹ Linna 2012, 54.

¹¹⁰ HE 143/2010 vp, 4.

¹¹¹ Laki24.fi.

¹¹² Laki24.fi.

sikorkoa tai jos se on yli 50,5%, on se täydennytettävä kantajalla. Tämä työllistää käräjäoikeuksia varsinkin pääkaupunkiseudulla tällä hetkellä valtavasti.¹¹³ Suuremmissa asioissa, kuten ylikorkohaasteissa, on käräjäoikeuden käytettävä kirjallista täydennyskehotusta, jossa on selkeästi ilmoitettu miltä osin haastehakemus on puutteellinen. Oikeudenkäymiskaaren (1734/4) luvun 5 pykälässä 5 kerrotaan, kuinka täydentäminen suoritetaan. Kantajalle ilmoitetaan päivämäärä, jolloin täydennys on viimeistään palautettava, sillä uhalla, että kanne voidaan hylätä tai jättää tutkimatta.¹¹⁴

7.1.3 Tiedoksianto

Kun käsittelijä on tutkinut haasteen ja todennut sen täyttävän laissa säädetyt edellytykset, voidaan asia antaa vastaajalle tiedoksi. Haasteessa kehoitetaan vastaajaa vastaamaan kanteeseen kirjallisesti. Kirjallisessa vastauksessa oleellista on *kiistääkö* vai *myöntääkö* vastaaja kanteen. Jos vastaaja kiistää kanteen, tämä vaatii kanteen hylkäämistä ja esittää näyttöväitteiden kanteen todenperäisyydestä. Tällöin asia riitautuu ja muuttuu summaarisesta asiasta laajaksi riita-asiaksi. Tämä vaatii kuitenkin kunnollisen perusteen. On esimerkiksi tapauksia, jossa vastaaja kiistää kanteen perustuen tilapäiseen maksukyvyttömyyteensä. Tällöin asia ei riitaudu, koska erääntyneiden laskujen maksamatta jättäminen maksukyvyttömyyden vuoksi ei ole riittävä peruste. Vastaajan ollessa passiivinen asian suhteen, eli ei vastaa kanteeseen, voidaan asia ratkaista yksipuolisella tuomiolla. Yksipuolinen tuomio on yleisin ratkaisu, johon asian käsittely päättyy käräjäoikeudessa.¹¹⁵

Oikeudenkäymiskaaren 11 luvun mukaan asianosaiselle, joka kutsutaan istuntoon tai jolle on varattu tilaisuus antaa kirjallinen lausuma, kutsu tai kehoitus, on saatettava asia tietoon asianmukaisella tavalla. Summaarisessa asiassa tämä tarkoittaa sitä, että haaste riita-asiassa annetaan tiedoksi asianosaiselle. Pääasialliset tiedoksiantotavat summaarisella osastolla ovat saanti- ja vastaanottotodistuksella sekä haastemiehen kautta toimitettava tiedoksianto. Saanti- ja vastaanottotodistuksella tapahtuva tiedoksianto tarkoittaa postin kautta toimitettavia asiakirjoja, jossa on palautettava todistus siitä, että on vastaanottanut haasteen. Jos vastaaja ei palauta saanti- tai vastaanottotodistusta, asia siirretään haastemiehelle tiedoksi annettavaksi.¹¹⁶

¹¹³ HE 143/2010 vp.

¹¹⁴ Laki24.fi.

¹¹⁵ Linna 2012, 57-59.

¹¹⁶ Hupli & Lappalainen 2012, Oikeudenkäynti käräjäoikeudessa, Tiedoksianto oikeudenkäynnissä, Tiedoksiantomenettely.

7.2 Ylikorkohaasteet

Tämän opinnäytetyön kannalta oleellista on haasteet, joissa korkokatto ylittyy. Näissä kanteissa kyse on aina vakuudettomasta kuluttajaluottosaatavasta, yleensä pikavippiyrytyksen perimänä. Kyseiset ylikorkosaatavat ja niiden käsittely työllistää käräjäoikeuksia tällä hetkellä paljon. Ongelmana on myös se, etteivät kaikki pikavippiyrytykset sekä niiden asiamiehinä toimivat perintätoimistot ilmoita todellista vuosikorkoa kanteessaan. Myös tällaisissa tapauksissa haaste on usein täydennytettävä kantajalla. Tuomari päättää, onko täydennykselle tarvetta.¹¹⁷

Ylikorkohaasteissa täydennys tehdään virallisella täydennyskehotuksella, jossa on uhka, että käräjäoikeus jättää asian tutkimatta, jos kantaja ei toimita täydennystä määräajassa. Käytännössä täydennyskehoitus sisältää käräjäoikeudelta pyynnön toimittaa lisäselvitystä kulutusluottoa koskevaan saatavaan. Tällaisia lisäselvityksiä on muun muassa todellisen vuosikoron ilmoittaminen, sopimusehtojen toimittaminen sekä todistus siitä, että kuluttaja on saanut itselleen sopimusehdot pysyvällä ja luotettavalla tavalla ennen kuin on hyväksynyt sopimuksen. Kun kantaja toimittaa täydennyksen ja se on yhteneväinen alkuperäisen haastehakemuksen kanssa, voi asian laittaa tiedoksiantoon vastaajalle.¹¹⁸

Usein perintäyhtiöt käyttävät täydennystensä perusteina vallitsevaa oikeuskäytäntöä. Tällä hetkellä pikaluottoja on käsitelty jo jonkin verran ylemmissä oikeusasteissa. Muun muassa Korkein oikeus ratkaisussaan KKO 2015:60 hylkäsi perintäyhtiön 2000 euron luoton viivästyskorkovaatimuksen 118,80 %:n kohtuuttomana. Tapauksessa kuluttaja oli tehnyt internetissä sopimuksen 2000 euron luotosta. Luoton nimellinen korko oli ollut vakioehtojen mukaan 118,80 %. Mies ei maksanut luottoa takaisin, joten yritys myi saatavan perintäyhtiölle. Perintäyhtiö nosti kanteen kuluttajaa vastaan Päijät-Hämeen käräjäoikeudessa ja vaati tätä maksamaan sopimuksen mukaista viivästyskorkoa. Siitä huolimatta, että vastaaja ei vastannut kanteeseen, käräjäoikeus hylkäsi viivästyskorkoa koskevan vaatimuksen lakisääteisen viivästyskoron yli menevältä osalta.¹¹⁹

Itä- Suomen hovioikeus ei muuttanut ratkaisua. EU:n tuomioistuimen oikeuskäytäntö ja kuluttajasopimusten kohtuuttomia ehtoja koskeva direktiivi määrittelee myös Suomen oikeuskäytäntöä. Direktiivin mukaan ehto ei sido kuluttajaa, jos se todetaan kohtuuttomaksi. Tämän

¹¹⁷ Hupli & Lappalainen 2012, Oikeudenkäynti käräjäoikeudessa, Tiedoksianto käräjäoikeudessa, Tiedoksiantomenettely.

¹¹⁸ Hupli & Lappalainen 2012, siviilijutun käsittely, valmistelu, valmistelun kulku.

¹¹⁹ KKO 2015:60

vuoksi korkein oikeus katsoi, että tuomioistuimilla on velvollisuus viran puolesta tutkia, perustuvatko vaatimukset kuluttajasopimuksessa olevaan vakioehtoon. Koska luottokorkoja koskevia sopimusehtoja ei oltu laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi ja ne olivat kuluttajan kannalta kohtuuttomia, vaatimus viivästyskorosta oli perusteeton.¹²⁰

Helsingin hovioikeus ratkaisussaan 13.12.2016 nro 1770 päätyi muuttamaan Tuusulan käräjäoikeuden yksipuolista tuomiota ja tuomiota 6.11.2015 nro 9124. Tapauksessa vastaaja oli ottanut 2000 euron limiittiluoton, josta hän oli jättänyt maksamatta haastehakemuksessa mainitun määrän. Käräjäoikeus päätyi viran puolesta leikkaamaan kantajan viivästyskorkovaatimuksia ja nostopalkkiota. Ennen luoton irtisanomista vastaajalle oli lähetetty alkuperäinen lasku sekä maksumuistutuksia. Vastaajalla oli ollut nähtävissä, toistettavissa ja tallennettavissa kaikki luoton korko- ja muut ehdot sekä kuluttajansuojalain 7:9 §:ssä mainitut vakimuotoiset kuluttajaluottotiedot. Hovioikeus katsoi, että kuluttajansuojalain 7:17 a § ei tullut sovellettavaksi, koska vastaajalle myönnetty 2000 euron luotto olisi ollut nostettavissa koko luotto kerrallaan. Vastaaja tuomittiin maksamaan kantajan vaatimat saatavat kokonaisuudessaan.¹²¹

8 Yhteenveto

Vakuudettomista kulutusluotoista on tullut yleinen tapa rahoittaa yllättäviä menoja. Rahoitusyhtiöt kehittävät jatkuvasti uusia luottotuotteita erilaisiin tarpeisiin. Vaikka jossain määrin vakuudettomat kulutusluotot ovat olleet joillekin kuluttajille pelastus, aiheuttavat ne edelleen ylivelkaantumista, velkomustuomioiden kasvua ja maksuhäiriömerkintöjen lisääntymistä.¹²² Sitä mukaa kun ongelmaan on yritetty puuttua lainsäädännön keinoin, rahoitusyhtiöt ovat kehittäneet keinoja kiertää lakia kehittämällä uusia luottotuotteita.¹²³ EU:n asettama kulutusluottodirektiivi on ollut pohjana kuluttajansuojalain uudistuksessa. Suurin osa kuluttajaluottoja säätelevästä luvusta 7 on muodostunut direktiivin mukaan, koska EU:n sääntely on kansallista lainsäädäntöä ylempänä.¹²⁴

Kulutusluottoja koskevaa lainsäädäntöä on uudistettu neljä kertaa vuosien 2010 ja 2017 välillä. Uudistusten tarkoituksena on ollut parantaa kuluttajansuojaa, puuttua kulutusluottojen tarjontaan liittyviin ongelmiin sekä vähentää velkaantumista. Vuonna 2010 helmikuussa tällaisia keinoja oli todellisen vuosikoron ilmoittamisvelvollisuus, luotonhakijan henkilöllisyyden to-

¹²⁰ KKO 2015:60.

¹²¹ HelHO: 2016:16

¹²² Pursiainen 2012, 11-12.

¹²³ Tolvanen 2016.

¹²⁴ HE 24/2010 vp, 1.

dentaminen ja rajoitus rahojen luovuttamiseen yöaikana. Helmikuussa 2010 kaikkien pikavippiyritysten oli rekisteröitävä saadakseen toimia alalla. Lisäksi puututtiin luotonantajien hyvään luotonantotapaan ja siihen, että luotonhakijan luottokelpoisuus oli arvioitava. Ensimmäinen selkeästi pikavippitoiminnan vähenemiseen vaikuttava lainsäädäntöuudistus säädettiin vuonna 2013, kun säädettiin korkokatto alle 2000 euron luotoille. Silloin pienten summien lainaamisesta tuli niin kallista pikaluottoyrityksille, että suuri määrä yrityksistä ajautui konkurssiin.¹²⁵

Vahvimmat yritykset kehittivät uusia luottotuotteita selvittääkseen uudistuksen tuomasta roimahduksesta pikaluottomarkkinoilla. Uudistuksen myötä pikavippitoiminta hetkellisesti väheni, mutta uusien luottotuotteiden tullessa markkinoille, lähti jälleen uuteen nousuun. Pikaluottojen määrät ovat edelleen pienemmät kuin parhaimpaan kulta-aikaan, mutta niiden summat ovat kasvaneet. Suurin osa niin sanotuista pikavipeistä on nykyään limiittiluottoja, joissa luotonantajalla on mahdollisuus nostaa koko, noin 2000 euron luotto, kokonaan tai vähitellen. Laina-ajat ovat kasvaneet sitä myöden, kun lainasummat ovat suurentuneet. Nykyiset vakuudettomat luotot ovat harvemmin enää todellisia pikavippejä.¹²⁶

Pikaluottotoimintaa harjoittavien yritysten valvonta on pääasiassa kuluttaja-asiamiehen, kuluttajariitalautakunnan ja Etelä-Suomen aluehallintoviraston tehtävä.¹²⁷ Lisäksi käräjäoikeuksilla on myös valvontavelvoite velkomushaasteiden tutkimisessa. Suurin ongelma keskittyy varsinkin pääkaupunkiseudun käräjäoikeuksiin ja tämä luonnollisesti lisää työmäärää summamääräisillä osastoilla.¹²⁸ Uusi lakiehdotus on jälleen tekeillä, jossa korkokattosäännöstä tiukennettaisiin entisestään ja hyödykesidonnaiset luotot veloitettaisiin myös kuluttajansuojalain sääntöjen piiriin.¹²⁹

9 Pohdinta

Kulutusluotot ja näistä erityisesti pikaluottotoimintana alkanut luotonanto ovat olleet viime vuosina paljon puheenaiheena. Vakuudettomat kulutusluotot herättävät ristiriitaisia mielikuvia. Monet vakuudettomat kulutusluotot, kuten luottokortit, ovat yleisesti hyväksyttäviä ja nykyiseen yhteiskuntaan kuuluvia yllättävien menojen rahoittajia. Pikaluottoyritysten valloittama markkinoita, vakuudettomiin kulutusluottoihin on tullut huonompi mielikuva, ehkä

¹²⁵ HE 64/2009 vp, 1, HE 24/2010 vp, 1, 5, 15, 33, HE 78/2012 vp, 9-13, HE 77/2016, 1, 22, 44-48.

¹²⁶ Oikeusministeriön arviomuistio pikaluottosäännösten kehittämisvaihtoehdoista 2017, 2.

¹²⁷ Peltonen & Määttä 2015, 3-4.

¹²⁸ Virolainen. 2009, 5.

¹²⁹ HE 77/2016, 1, 44.

syystäkin. Ensimmäisissä pikaluotoissa ei ajateltu juuri kuluttajaa sopimusehdoissa. Muun muassa luottojen korot olivat korkeat, luotonottajan maksukykyä ei tarvinnut tarkistaa ja tekstiviesteistä laskutettiin luotonottajaa. Pikaluottoyrittäjäksi sai ennen vuotta 2010 ryhtyä kuka vain, toisin kuin nykyään vaaditaan rekisteröintiä aluehallintovirastoon sekä ammattitaitoalan vaatimuksille. Siitä huolimatta, että lainsäädännön muutoksilla ei näyttäisi korkokattoudistusta lukuun ottamatta olleen merkitystä esimerkiksi velkaantumisen hillitsemiseen, ovat ne kuitenkin tuoneet lisäturvaa kuluttajalle.

Erilaisten luottotuotteiden tarjonta on nykyään todella runsas ja uusia syntyy koko ajan. Näyttäisi siltä, ettei lainsäädäntö ole ehtinyt muutosten tasalle. Tällä hetkellä eduskunnassa on käsiteltävänä jälleen uusi lainsäädännön uudistusehdotus. Koska korkokattouudistus vuonna 2013 hillitsi hetkellisesti pikaluottoyrittäjien toimintaa, vaikuttaa hyvältä ehdotus siitä, että korkokattoja jälleen kiristetään. Pikaluottoyrittäjät ovat kiertäneet korkokattolakia kehittämällä luottotuotteita, joissa laki ei päde. Uusi ehdotus koskisi korkokaton asettamista myös yli 2000 euron luotoille. Jos tämä uudistus toteutuu, se varmasti hillitsee pikaluottomarkkinoita ainakin jonkin aikaa. Edellisten lainsäädännön muutosten valossa, on vaikea uskoa, että uusikaan muutos olisi täysin aukoton. Lisäksi, vaikka lainsäädännön uudistus toteutuisi, kestäisi sen vaikutus esimerkiksi käräjäoikeuksissa pidempään, koska ennen uudistusta otettuja luottoja ja niihin liittyviä velkomushaasteita käsitellään usein vuosien viiveellä.

Alun alkaen pikaluottotoiminta oli käypä rahoitusmuoto niille kuluttajille, jotka eivät saaneet mistään muualta luottoa. Uusien lakimuutosten vuoksi tämä ei enää päde, koska myös pikaluottoyrittäjien on varmistuttava luotonottajan luottokelpoisuudesta ja maksukyvyistä. Toisaalta ehkä se auttaa maksukyvyttömiä luotonhakijoita etsimään muita edullisempia ja tulevaisuuden kannalta järkevämpiä keinoja päästä eroon velkakierteestä.

Siina Ekberg kirjoitti tammikuussa 2017 Verkkouutisissa, että pikavippejä otetaan taas aiempaa enemmän. Nykyään vippiä ei aina oteta muuttuneen elämäntilanteen kuten työttömyyden tai sairauden takia kuten ennen. Yhä useammin velkaantumisen syynä on se, että kulutetaan, vaikka ei ole varaa.¹³⁰ Kukaan tuskin tarkoituksella ajautuu velkakierteeseen, mutta ehkä luottotuotteiden runsas mainostaminen ja helppous hankkia sellainen internetin kautta houkuttelee myös kuluttamaan yli varojen. Nykyään lähes kaikkeen kulutustavaraan on mahdollisuus saada kulutusluottosopimus rahoittamaan maksu osissa. Voi olla, että jos velkoja on useita, ei enää hahmoteta todellista velan määrää.

¹³⁰ Ekberg 2017.

Markkinoille saapunut lainojen yhdistelylaina on jälleen uusi luottotuote. Tällä selvästi pyrittiin jälleen vastaamaan markkinoiden tarpeeseen. Kun kuluttajat ovat vaikeuksissa useiden vakuudettomien kulutusluottojen takaisinmaksun kanssa, tarjotaan taas uutta lainaa korjaamaan tilanne. Riippuen luotonantoyrityksestä, monissa yhdistelylainoissakin on kohtuullisen suuri korko ja saattaa olla, että ne vain hidastavat ongelmaa, mutta eivät paranna sitä. Vaikuttaa siltä, että erilaiset pikaluottotuotteet ovat tulleet jäädäkseen tavalla tai toisella. Toivottavaa on, että uusi lainsäädännön uudistus auttaisi tekemään niistä kuluttajalle kohtuullisempia, eivätkä luottoyhtiöt onnistuisi kehittämään jälleen lakia kiertäviä luottotuotteita.

Lähteet

Kirjalliset lähteet

Aarnio, A. 2011. Luentoja lainopillisen tutkimuksen teoriasta. Helsinki: Oikeustieteellinen tiedekunta.

Hallberg, P. teoksessa: Hallberg, P., Karapuu, H., Lavapuro, J., Lämsineva, P., Manninen, S., Ojanen, T., Pellonpää, M., Rosas, A., Scheinin, M., Tuori, K., Vihervuori, P., Viljanen, V-P. 2005. Perusoikeudet. Helsinki: WSOY Pro.fi.

Hupli, T. & Lappalainen, J. teoksessa: Frände, D., Havansi, E., Helenius, D., Hietanen-Kunwald, P., Hupli, T., Koulu, R., Lappalainen, J., Lindfors, H., Niemi, J., Rautio, J., Saranpää, T., Turunen, S., Virolainen, J., Vuorenperä, M. 2012. Prosessioikeus. Helsinki: Talentum Media Oy.

Husa, J., Mutanen, A. & Pohjolainen, T. 2008. Kirjoitetaan juridiikkaa. Helsinki: Talentum, 2. uudistettu painos.

Linna, T. 2012. Prosessioikeuden oppikirja. Helsinki: Talentum.

Lämsineva, P. 2010. Pikaluottojen sääntely ja perusoikeudet. Lakimies 6/2010, 1054-1060.

Makkonen, A. 2012. Vastuullinen luotonanto. Jyväskylä: Bookwell Oy.

Mäenperä, O. 2013. Hallinto-oikeus. Helsinki: Talentum Media Oy.

Niemi, M. 2014. Luotto-oikeus: luottotyypit, perintäprosessit ja takaisinsaanti. Helsinki: Talentum.

Ojanen, T. 2010. EU-oikeuden perusteita. Helsinki: Edita.

Peltonen, A. & Määtä, K. 2015. Kuluttajansuojaoikeus. Helsinki: Talentum Pro.

Vartiainen, N. 2016. Pikaluottoihin liittyvän lainsäädännön ja pikaluottomarkkinoiden kehitys vuosina 2009-2015, Lakimies 1/2016, 102-124.

Ämmälä, T. 2006. Suomen kuluttajaoikeus. Helsinki: Talentum

Viralliset lähteet

Aspelund, Kummoinen, Leppänen. 2017. Arviomuistio pikaluottosääntelyn kehittämisvaihtoehtoja. Oikeusministeriö. <http://xn--oikeusministeri-ntb.fi/material/attachments/om/valmis-teilla/lakihankkeet/velvoiteoikeusjakuluttajansuoja/y5iQKZYA3/Arviomuistio.pikaluotot.pdf>

HE 232/2001. Hallituksen esitys Eduskunnalle viivästyskorkoa koskevan lainsäädännön muuttamisesta.

HE 64/2009. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi kuluttajansuojalain 7 luvun, rikoslain 36 luvun 6 §:n ja korkolain 4 §:n muuttamisesta.

HE 24/2010. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi kuluttajansuojalain muuttamisesta ja eräiden luotonantajien rekisteröinnistä sekä eräiksi niihin liittyviksi laeiksi.

HE 143/2010. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista annetun lain muuttamisesta.

HE 78/2012. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kuluttajansuojalain 7 luvun, eräiden luotonantajien rekisteröinnistä annetun lain sekä korkolain 2 §:n muuttamisesta.

HE 77/2016. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kuluttajansuojalain muuttamisesta, asunto-omaisuuteen liittyvien kuluttajaluottojen välittäjistä ja eräiden luotonantajien ja luotonvälittäjien rekisteröinnistä sekä eräiksi niihin liittyviksi laeiksi.

HelHO 2016:16.

KKO 2015:60.

Lainlaatijan EU-opas. EU:n oikeusperiaatteet. Oikeusministeriö.

Muut lähteet

Andström, Kristina. Lainoppi ja oikeudenalat. Johdatus oikeustieteeseen- verkkosivusto, <http://blogs.helsinki.fi/avoin-johdatusoik/lainoppi-ja-oikeudenalat/>, viitattu 2.3.2017.

Ekberg, Siina. 8.1.2017. Pikavippien suosio kasvaa taas - KSM: Velan syy ei enää sairaus tai työttömyys vaan yletön kulutus, Verkkouutiset.fi. https://www.verkkouutiset.fi/talous/ksml_pikavipit-59943, viitattu 26.3.2017.

Haastehakemuksen täydentäminen. Laki24.fi, <http://www.laki24.fi/haastehakemuksen-taydentaminen/>, viitattu 26.3.2017.

Kirjallinen menettely rikosasioissa. Poliisi.fi, https://www.poliisi.fi/rikokset/kirjallinen_menettely_rikosasioissa, viitattu 4.3.2017.

Kuluttaja-asiamies. 2014. Kilpailu- ja Kuluttajavirasto- verkkosivusto, <http://www.kkv.fi/Tieto-KKVsta/kuluttaja-asiamies/>, viitattu 5.3.2017.

Käräjäoikeudet. Oikeus.fi, <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/karajaoikeudet/fi/>, viitattu 4.3.2017.

Maksuhäiriöisten henkilöiden määrä saavutti jo 370 000 rajan. 13.10.2015. Asiakastieto.fi, <https://www.asiakastieto.fi/web/fi/uutiset/maksuhairioisten-henkiloiden-maara-saavutti-jo-370-000-rajan.html>, viitattu 17.3.2017.

Pelkonen, Linda. 2013. Uusi laki tappoi jo 60 yritystä: Pikavippibisnes katoaa Suomesta. Uusi Suomi- verkkolehti. <https://www.uusisuomi.fi/raha/60033-uusi-laki-tappoi-jo-60-yritysta-pikavippibisnes-katoaa-suomesta>, viitattu 11.2.2017.

Pikavippi.fi ja muut hyvät pikalainat. Summarum- verkkosivusto. <http://www.summarum.fi/tag/vakuudeton-laina/>, viitattu 11.2.2017

Pursiainen, Pekka. 2012. Pikavipit - Kuluttajien riistoa vai tiukan valvonnan alla olevaa liiketoimintaa? Kauppatieteellinen tiedekunta, yritys juridiikka. Lappeenrannan teknillinen yliopisto.

Rydman, Arno. 23.9.2016. Kuluttaja-asiamies: Korkokatto laajennettava kiireellisesti kaikkiin kuluttajaluottoihin. Verkkouutiset.fi, <https://www.verkkouutiset.fi/talous/Kuluttaja%20asiamies%20korkokatto-55562>, viitattu 26.3.2017.

Summaarinen menettely. Lakitietopankki, Virtuaali Lakimies- verkkosivusto, <https://virtuallawyer.fondiatools.com/Sivut/Summaarinen%20menettely.aspx>, viitattu 4.3.2017.

Suomen Asiakastieto Oy: Maksuhäiriötilastot 1Q-2016. 4.4.2016. Asiakastieto.fi, <http://www.mynewsdesk.com/fi/asiakastieto/documents/suomen-asiakastieto-oy-maksuhairioetilastot-1q-2016-54695>, viitattu 17.3.2017.

Suomen lakimiesyhdistys. EU-oikeuden yleiset oikeusperiaatteet. Tieteen termipankki. http://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:EU-oikeuden_yleiset_oikeusperiaatteet, viitattu 12.2.2017.

Suomen lakimiesyhdistys. Oikeuden saatavuus. Tieteen termipankki. http://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:oikeuden_saatavuus, viitattu 18.2.2017.

Tietoa Finanssivalvonnasta. 2017. Finanssivalvonta.fi, <http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Fiva/Pages/Default.aspx>, viitattu 4.3.2017.

Tilastokeskus: Käsitteet ja määritelmät- Pienlainayritys <http://tilastokeskus.fi/meta/kas/pienlainayritys.html>, viitattu 25.2.2017.

Tolvanen, Kristiina. 22.9.2016. Uudenlaiset lainat koukuttavat nyt suomalaisia - Takuu-Säätiö: "Siinä on koko ajan piikki auki". Yle.fi/uutiset, <http://yle.fi/uutiset/3-9182769>, viitattu 31.3.2017.

Tuhanen, Teemu. 2013. Mikä on pikavippi? Kuinka paljon voit lainata? Suomi pikavippivertailu uutiset- verkkosivusto (<https://pikavippivertailufin.wordpress.com/2014/06/17/mika-on-pikavippi-kuinka-paljon-voit-lainata/>), viitattu 12.2.2017.

Ulkoasiainministeriö. 2012. Euroopan talouskriisin taustat ja kulku. Eurooppatiedotus.fi. - verkkosivusto, viitattu 13.2.2017.

Kuviot

Kuvio 1: Maksuhäiriöisten määrä vuosina 2007-2016	12
Kuvio 2: Kotitalouksien velkaantuneisuus 1975-2016.....	13
Kuvio 3: Säännösten hierarkia	14
Kuvio 4: Oikeudenkäynnin kulku	33

Taulukot

Taulukko 1: Pikaluottoja koskeva lainsäädäntöuudistus 1.2.2010.	24
Taulukko 2: Pikaluottoja koskeva lainsäädäntöuudistus 1.12.2010.	25
Taulukko 3: Pikaluottoja koskeva lainsäädäntöuudistus 1.6.2013.	27
Taulukko 4: Pikaluottoja koskeva lainsäädäntöuudistus 1.1.2017.	28